

**Duurzaam
Den Haag** >>

JAARVERSLAG

**Duurzaam Den Haag
2016**

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	4
1. Duurzaam Den Haag in vogelvlucht	6
2. De mens centraal: stakeholders aan het woord	10
3. Activiteiten en resultaten	14
3.1 Haagse Krach Karavaan	15
3.2 DDH ontmoetingen in de wijk	16
3.3 Het DDH loket	16
3.4 HK1000 Follow-up	17
3.5 Energiebeurs	21
3.6 Knipkaart Bewustwordingsinitiatieven	22
3.7 Netwerk duurzame bedrijven	25
3.8 Toekomstbestendig ondernemen	26
3.9 Operatie Steenbreek	26
3.10 Renovatie Haverkamp	27
3.11 Afval 100-100-100	28
3.12 Fairtrade Den Haag	29
3.13 Strategische opties	30
3.14 Energie voor bedrijven	30
3.15 Bewonersondersteuning Haags Warmte Initiatief	31
3.16 Watertuinieren	31
3.17 Help de Haagse huismus	32
3.18 Bijenparadijzen	32
4. Communicatie	34
5. Onze organisatie	38
5.1 Afronding transitietraject	39
5.2 Het team	39
5.3 Raad van toezicht	40
5.4 Duurzame bedrijfsvoering	40
5.5 Financieel resultaat 2016	40
5.6 Vooruitblik 2017	41
5.7 Samengevatte begroting	42

VOORWOORD

Voor u ligt het jaarverslag van Stichting Duurzaam Den Haag over het jaar 2016. Misschien leest u het van uw scherm, of u heeft een gedrukt exemplaar voor u liggen. Daar heb ik gemengde gevoelens bij. Enerzijds: niet goed voor het milieu. Anderzijds: een veel fijnere beleving om een mooi vormgegeven boekje door te bladeren, dan een digitaal document via de PC te lezen. Dit dilemma – en onze keuze hierin: beperkte oplage gedrukte jaarverslagen en de oproep aan de lezer dit jaarverslag door te geven aan iemand anders of op de leestafel te leggen, en als je hem al weggooit, graag gescheiden bij het oud papier – is illustratief voor ons werk. Duurzaam Den Haag zet zich in voor een duurzamer Den Haag en doet dat op optimistische en menselijke manier, aansluitend bij de leefwereld en de beleving van mensen en altijd een concreet handelingsperspectief biedend: wat kun je zelf en met elkaar doen voor een duurzamer Den Haag?!

In 2016 hebben we met een groot aantal projecten gewerkt aan onze missie – het aanwakkeren van initiatieven van bewoners en ondernemers om Den Haag duurzamer te maken. Een greep uit de veelheid aan resultaten.

We bezochten tien wijken en evenementen met de Haagse Krach Karavaan in samenwerking met Hou van je Huis van de gemeente met concrete tips, advies en eenvoudige besparingsproducten om thuis aan de slag te gaan met energiebesparing en verduurzaming. Dit jaar bereikten we ook mensen met een kleine portemonnee met project Renovatie Haverkamp: in opdracht van Staedion en Bam rustten we 15 wisselwoningen voor mensen in Mariahoeve wier huis werd gerenoveerd in met adviezen en tips om energie te besparen in de woning. Met Operatie Steenbreek droegen we bij aan de vergroening van Den Haag: bijna 100.000 stenen werden ingeruild voor een plant. Op 13 maart opende wethouder Joris Wijsmuller het DDH Loket in de centrale bibliotheek aan het Spui, waar we ruim 500 bezoekers met uiteenlopende vragen op het gebied van duurzaamheid, verder hielpen met informatie, advies of ondersteuning van hun initiatief.

Op 13 maart organiseerden we ook de vijfde editie van de Haagse Energiebeurs, met 8.000 bezoekers die kennis maakten en zich lieten inspireren door het aanbod en de initiatieven op gebied van duurzaamheid van Haagse ondernemers, de gemeente en bewonersgroepen en –organisaties. We ondersteunden drie bewonersgroepen in het kader van Bewonersondersteuning Haags Warmte Initiatief om voorbeeldprojecten op gebied van warmte van de grond te krijgen en zorgden er met hen voor dat zij zich ontwikkelden tot een platform waar nieuwe initiatieven zich bij kunnen aansluiten. En we ondersteunden 40 groepen bij het realiseren van hun droom voor een mooier en duurzamer Den Haag in het kader van de Follow-up HK1000: 13 groepen kwamen tot een concreet resultaat (een evenement, product of project), variërend van het vluchtelingenproject Come & Eat waarbij meer dan 100 vluchtelingen bij mensen thuis gingen eten en mooie ontmoetingen plaatsvonden, tot de DeBatMobiel, de mobiele groene ontmoetingsplek in de straat om met buurtgenoten in gesprek te gaan over de openbare ruimte.

Ik ben blij met de organisatie zoals die er nu staat: we zijn op volle sterkte qua bemensing en financieel gezond. We zijn een gewaardeerd partner in de stad, zo blijkt uit opdrachten die ons afgelopen jaar zijn gegund en uit de groei van onze partnerschappen en de DDH community in de stad. Dat is een goede basis om nog meer impact te hebben.

In 2017 zetten we onze succesvolle activiteiten die bewoners en ondernemers activeren om duurzaam aan de slag te gaan, voort (zoals de Haagse Krach Karavaan en Operatie Steenbreek, Toekomstbestendig ondernemen, het Loket en de Haagse Energiebeurs), evenals de ondersteuning van (warmte)initiatieven van bewoners. Daarbij willen we opschalen van de koplopers naar de ‘early majority’, het peloton. Immers, om alles te veranderen, hebben we iedereen nodig.

Daarnaast zullen we met een aantal nieuwe projecten aan de slag gaan zoals Haagse Krach Plekken (het verbinden van duurzame initiatieven van bewoners en ondernemers rondom een concrete plek in de stad, zoals de Verademing, met als doel om op te schalen en meer impact te realiseren), Energiesponsoring, de Monitor Haagse Duurzaamheid, Bewust Consumeren, de Campagne Afval 100-100-100 en de VvE-versneller. Daarmee willen we Haagse Krach verder aanwakkeren en nog meer mensen verbinden en inspireren om zelf en met elkaar aan de slag te gaan en Den Haag duurzaam te maken!

Heleen Weening
Directeur Duurzaam Den Haag

1. DUURZAAM DEN HAAG IN VOGELVLUCHT

In 2015 heeft Duurzaam Den Haag (DDH) voor 2016 een aantal speerpunten benoemd. Dit zijn prioriteiten die door al onze activiteiten en projecten hebben gelopen in 2016. Aan de hand van die speerpunten volgt in dit hoofdstuk een kort overzicht van de hoogtepunten in 2016.

➤ Impact vergroten door samenwerken en zichtbaarheid

Om onze impact te vergroten, hebben we in onze activiteiten de samenwerking met bestaande partners verstevigd en zijn er allianties gesloten met nieuwe partners. Daarnaast is in 2016 vanuit het team communicatie stevig ingezet op het zichtbaar maken van de resultaten van onze activiteiten en projecten.

Enkele hoogtepunten

Haagse Krach Karavaan

De Haagse Krach Karavaan (HKK) waarmee Duurzaam Den Haag de wijk in trekt om bewoners te helpen hun energierekening te verlagen en hun wooncomfort te verhogen, begint steeds meer een begrip te worden in de stad. Duurzame buurtinitiatieven en wijk-organisaties weten ons steeds beter te vinden met het verzoek om ook eens naar hun wijk te komen met de HKK. Daaruit ontstaan vruchtbare samenwerkingen, waarbij DDH toegang krijgt tot het fijnmazige netwerk in de wijk, en de buurtinitiatieven kunnen mee-liften op het bereik van DDH. Zo stond de HKK zaterdag 3 september op uitnodiging van de buurt op het drukbezochte buurt-feest op het Bankplein in de Archipelbuurt. Het gehele buurtfeest had een duurzaam karakter, dus de aanwezigheid van DDH kwam goed tot haar recht. In 2016 heeft de HKK wederom tien wijken of evenementen aangedaan, waarvan vier in opdracht van

het programma Hou van je Huis van de gemeente Den Haag.

Operatie Steenbreek

Ook in 2016 heeft DDH de Haagse versie uitgevoerd van de landelijke campagne Operatie Steenbreek. Onder het motto 'Tegel eruit, plant erin!' worden bewoners en ondernemers van Den Haag aangespoord de handen uit de mouwen te steken en de stad te vergroenen. Met als extra stimulans het aanbod dat iedereen tuintegels kan inleveren voor gratis planten. In 2016 zijn er maar liefst 87.842 tegels omgeruild. En als klap op de vuurpijl heeft onze Haagse aanpak ook landelijke waardering gekregen: de grote hoeveelheid ingeleverde tegels, maar ook de variatie in acties hebben ons de landelijk Operatie Steenbreek trofee opgeleverd!

➤ Duurzaam doen gemakkelijk maken

Veel bewoners en ondernemers zijn al duurzaam aan de slag. Zij hebben vaak veel tijd en energie gestoken in het uitvinden van een manier die bij hen past. Daarnaast zijn er nóg meer bewoners en ondernemers die wel aan de slag willen, maar nog niet goed weten hoe en daar ook niet veel tijd en energie in kunnen of willen steken. Voor deze groep maken we duurzaam aan de slag gaan graag eenvoudig.

Enkele hoogtepunten

Haagse Energiebeurs 2016

Op zondag 13 maart 2016 vond de vijfde editie van de Haagse Energiebeurs plaats in het Atrium van het stadhuis. Gekozen was voor een warenhuisopstelling waar bezoekers op vijf verschillende afdelingen zich konden laten informeren over de thema's: wonen, vrije tijd, vervoer, tuinieren en voeding/fairtrade. Elk thema had een eigen plek

op de beursvloer. Het publiek bezocht de afdelingen en kon zo met gerichte vragen ter plekke via producten en informatie, kennis en ervaring ophalen. Naast de stands op de beursvloer waren er aantrekkelijke parallelle programma's georganiseerd zoals het populaire Energy4Kids plein (speciaal voor de jeugdige bezoekers), workshops en presentaties en een kledingruilbeurs. Maar liefst 8.000 bezoekers kwamen op het evenement af.

Duurzaam Den Haag Loket

Duurzaam Den Haag staat middenin de Haagse samenleving, letterlijk en figuurlijk, zichtbaar, tastbaar en in daden. Altijd in beweging. En altijd aanspreekbaar en in dienst van de stad. Menselijk. Daarom gingen we graag in op de uitnodiging van de directie van de Centrale Bibliotheek om een loket te openen in de bibliotheek. Met het loket vervult DDH een belangrijke rol als informatie- en bezoekerscentrum waar mensen uit Den Haag geïnformeerd en geïnspireerd worden om duurzaam aan de slag te gaan. De bibliotheek trekt jaarlijks zo'n 1,2 miljoen bezoekers. Het loket is vier doordeweekse middagen per week open van 12.30-15.30 uur. Onze informatie is permanent op en rondom het loket aanwezig en er is een speciale vitrinekast ingericht met eenvoudige energiebesparingstips waar mensen thuis direct mee aan de slag kunnen. In totaal heeft het loket 304 bezoekers gehad in 2016, die zich hebben laten inspireren om duurzaam aan de slag te gaan of zich hebben laten informeren om verder te kunnen met bijvoorbeeld de aanschaf van zonnepanelen, de aanvraag voor een subsidie voor vloerisolatie of via DDH contact zijn gebracht met een duurzaam bewonersinitiatief in hun eigen buurt.

» Co-creatie organiseren

Het is onze missie dat we initiatieven van bewoners en ondernemers die Den Haag duurzamer willen maken aanwakkeren. Dat doen we nadrukkelijk in co-creatie met

initiatiefnemers uit de stad. Een en ander komt ook tot uiting in onze in 2016 geformuleerde boilerplate Jouw partner in duurzaam doen! We hebben afgelopen jaar voortgebouwd op wat we in 2015 zijn gestart met de Haagse Krach 1000, co-creatie in optima forma. Daar zijn ervaringen opgedaan en lessen uit getrokken die in veel van onze projecten van 2016 zijn toegepast en doorontwikkeld.

Een hoogtepunt:

HK1000 Follow-up

DDH heeft in 2016 een aantal initiatiefgroepen gesteund die hun oorsprong hebben in de Haagse Krach 1000, de dialoogdag in 2015 waarbij we in co-creatie met bewoners, ondernemers en partners uit de stad op zoek zijn gegaan naar dromen en ideeën voor een mooier en duurzamer Den Haag. De HK1000 heeft tientallen concrete ideeën en projectgroepen opgeleverd. DDH heeft de groepen bijgestaan door het organiseren van workshops, bijeenkomsten en begeleiding op maat. Met resultaat: een aantal dromen die zijn ontstaan tijdens de HK1000 in 2015, zijn in 2016 werkelijkheid geworden. Zo staan er inmiddels twee DeBatMobielen op wisselende locaties in Den Haag om onder meer het gesprek in de straat over het gebruik van de openbare ruimte aan te zwengelen, is tijdens Prinsjesdag de Haagse Feestenkalender uitgebracht met alle interreligieuze feestdagen en hebben er onder de noemer Come & Eat een aantal bijzondere ontmoetingen plaatsgevonden tussen statushouders en Hagenaars en Hagenezen, waarbij inwoners van Den Haag statushouders uitnodigen om bij hen thuis te komen eten.

» Verbreden van de basis (financieel)

Een laatste speerpunt dat in het Jaarwerkplan 2016 werd geformuleerd, was het werken aan duurzame financiële onafhankelijkheid. De ontwikkelingen hierin zijn opgenomen in het Bestuursverslag.

2. DE MENS CENTRAAL: STAKEHOLDERS AAN HET WOORD

Karina Baarda, één van de initiatiefnemers van de Haagse Feestenkalender, ontstaan uit de HK1000

Eind oktober 2015 organiseerde Duurzaam Den Haag de Haagse Krach 1000 (HK1000). Ruim 700 inwoners van Den Haag kwamen die dag samen om ideeën te delen voor een mooiere, schonere en leefbare stad. In 2016 is een aantal groepen verder gegaan om hun droom gestalte te geven.

Op Prinsjesdag 20 september 2016 is zo de 'Haagse Feestenkalender' gepresenteerd: een overzicht van meer dan zeventig feesten en herdenkingsdagen die in onze stad worden gevierd.

"Deze kalender toont hoeveel mooie feesten en herdenkingsdagen er zijn, behorend bij verschillende culturen en geloven. Zo willen we laten zien dat alles bij elkaar hoort en dat we in Den Haag de weg weten te vinden naar elkaar. Een idee dat is ontstaan tijdens de HK1000 en dat dankzij de inzet van mijn mede-initiatiefnemers, financiële bijdragen van Fonds 1818 en gemeente Den Haag én ondersteuning van Duurzaam Den Haag is verwezenlijkt!"

Nicoline Grötzebauch, directeur Buurtcentrum de Mussen

Op initiatief en onder coördinatie van Duurzaam Den Haag staken op 10 oktober, de Dag van de Duurzaamheid, medewerkers van maatschappelijk betrokken bedrijven zoals de Rabobank, Staedion, Heering Office, VCSW en het Hoogheemraadschap van Delfland de groene vingers uit de mouwen om 15 buurt-huizen, scholen en verzorgingshuizen, zoals bijvoorbeeld Buurtcentrum de Mussen, te vergroenen.

"Samen met kinderen uit de buurt gaan vrijwilligers van de Rabobank onze speelplaats en gevel met klimplanten en bodembedekkers opvrolijken. We vinden het fijn dat Duurzaam Den Haag ons heeft benaderd. De kinderen in de Schilderswijk groeien op in een stenige

wijk met weinig groen. Ieder initiatief om de wijk groener te maken, juichen we toe en werken we graag aan mee."

Boudewijn Revis, wethouder Binnenstad, Stadsontwikkeling Kerngebieden en Buitenruimte over Afval 100-100-100

"Dit project laat zien dat als je heel bewust met afvalscheiding omgaat, dat er veel winst voor jezelf en je omgeving te behalen valt. Bovendien is het zo dat hoe meer afval er gescheiden wordt, hoe lager de afvalstof-fenheffing. En dat is goed voor ieders portemonnee. Maar afval is niet alleen iets van de consumenten, maar ook van producenten. Ook zij kunnen nadenken over hoe ze producten slimmer kunnen verpakken. Zo kunnen we met z'n allen een positieve bijdrage leveren aan meer duurzaam afvalbeheer."

Ingrid Soullié, deelnemer Afval 100-100-100

"Ik heb veel bijgeleerd tijdens de 100-100-100 uitdaging. Ik kan nu mijn afval nog beter scheiden en verminderen en ik heb veel nieuwe mensen leren kennen. Ook heb ik diverse excursies bijgewoond. Inmiddels maak ik dankzij de 100-100-100 mijn eigen wasmiddel van kastanjes en ik ben hier ontzettend blij mee. Nog los van het feit dat het gratis en 100% afvalvrij is, wast het beter dan mijn vorige waspoeder (huiskamer van een supermarkt)."

Lizzie van Dam, deelnemer Afval 100-100-100

"Het waren hele inspirerende weken met leuke workshops en een excursie naar het afvalbrengstation van de Haagse Milieu Services. Mijn gele vuilnisbak die al 12 jaar dienst doet, is sinds deze week gepromoveerd tot bak voor plastic, metalen verpakkingen en drankenkartons (PMD) en een klein pedaalemmer is voortaan voor het restafval bestemd."

Peter Kalkman, eigenaar Kalkman Specialist in Kaas

Peter Kalkman verving in zijn kaaszaak op de Frederik Hendriklaan zijn lampen voor nieuwe ledverlichting tijdens de actie Led op Fred. Deze actie, een samenwerking van Volgroen, Energy Guards en het Klimaatfonds, stimuleert winkeliers in de Frederik Hendriklaan over te stappen op ledverlichting door middel van een leaseconstructie. De kaasboer is erg tevreden met de ledverlichting.

"Het levert me heel veel sfeer en beleving op. Het brengt mijn energierekening omlaag en ik ben duurzaam bezig. Ik kan het iedereen aanraden. Ja, ik ben er heel blij mee."

Joris Wijsmuller, wethouder Duurzaamheid bij de opening van het DDH Loket in de centrale bibliotheek

"Je kan bij het loket ontzettend veel informatie halen over wat je allemaal in je eigen leefomgeving kan organiseren op het gebied van duurzaamheid. Want heel vaak weten mensen niet dat je dingen heel anders en slimmer kan organiseren op het gebied van bijvoorbeeld zuinig omgaan met je energie."

Judith Vos, bewoner, vroeg bij het Duurzaam Den Haag Loket hoe ze het best een energieleve- rancier kon kiezen op basis van duurzaamheid én betaalbaarheid.

"Met de informatie van Duurzaam Den Haag was het een peulenschil om zelf een groene, betaalbare keuze te maken. Het heeft mij heel erg geholpen en ik heb direct een duurzame energieleverancier gevonden en een contract afgesloten."

Karsten Klein, wethouder Stedelijke Economie, sprak op 19 mei tijdens het Ondernemers- ontbijt Den Haag 300 onder- nemers toe over toekomst- bestendig ondernemen.

"In Den Haag investeren we in een toekomst-bestendige economie. De combinatie van

internationale instellingen en innovatieve bedrijven trekt start-ups aan die werken aan de maatschappelijke vragen van morgen. Duurzaamheid hoort daarbij!"

Yazmine Slaghuis, ambassadeur én bezoeker van de Haagse Energiebeurs

"Ik ben zelf duurzaamheidscoach en al sinds kinds af aan bewust bezig met voeding en mijn omgeving. Dit komt door mijn moeder. Ik leef nu nog steeds heel gezond en bewust: ik let op mijn eten en energieverbruik. De Haagse Energiebeurs van 2016 vond ik daarom echt helemaal fantastisch. Je kan er echt super veel leren en proeven en het heeft allemaal met duurzaamheid te maken! Dat is ook ontzettend leerzaam voor mijn twee kleine dochtertjes. Dat is ook echt de reden dat ik volgend jaar zeker weer ga!"

Willemijn Lambert, bewoner en deelnemer aan Come & Eat

"Geroerd door het diner vanavond. Ik werd verwelkomd aan mijn tafel door een Syrische familie uit Damascus die nu herenigd is in Den Haag. We spraken in gebroken Engels. De jongens (7 en 9 jaar oud) begrepen het gesprek niet, dus tekende ik voor hen op het papieren tafelkleed. Al snel namen ze de pen over en tekenden dat het een lieve lust was. Het was geweldig om naar hun tekeningen te kijken. Soms stopten ze even en dan speelde of tekende ik zonder veel woorden met ze mee. Met de moeder van de jongens bekeek ik foto's van onze families (Masha'Allah! zeiden we vaak!). Na het eten genoten we van de Syrische muziek die gespeeld werd. We hadden zo'n bijzondere tijd, een werkelijke ontmoeting van mens tot mens en hart tot hart. We gaan de komende tijd een keer bij elkaar thuis eten om zo elkaar nog beter te leren kennen."

3. ACTIVITEITEN EN RESULTATEN

Met projecten wakkeren we bewoners en ondernemers aan om duurzaam aan de slag te gaan en Den Haag mooier, schoner en leefbaarder te maken. In 2016 hebben we reeds lopende projecten voortgezet en hebben we nieuwe projecten opgestart. Hierna een overzicht van projecten die we in 2016 hebben uitgevoerd.

» 3.1 Haagse Krach Karavaan

Sinds eind 2014 gaat DDH de wijk in om bewoners aan te moedigen duurzaam aan de slag te gaan. Dit gebeurt onder de naam de Haagse Krach Karavaan (HKK). In 2016 heeft de HKK wederom tien wijken of evenementen aangedaan, waarvan vier in opdracht van het programma Hou van je Huis van de gemeente Den Haag.

In 2016 heeft de HKK gestaan in de Archipelwijk op de Energie Vierdaagse, in het centrum op de Haagse Energiebeurs, in de Notenbuurt op het Let's go Nutsfestival, in Laak bij de opening van het Slachthuisplein, in Nieuw Waldeck tijdens de Snoei & Bloei actie en op het One Planet Festival in het Museon. Onder de vlag van Hou van je Huis heeft de HKK ook gestaan op het straatfeest van de Spakenburgsestraat in Rustenburg-Oostbroek, op het duurzame wijkfeest van Archipel en Willemspark, festival Het Circus in het Regentessekwartier en tijdens de Led op de Fred actie in het Statenkwartier.

Een zogenaamde landing van de HKK houdt in dat de mobiele infokar van DDH neerstrijkt in een wijk of op een evenement om bewoners en bezoekers te laten zien hoe je met kleine en grote maatregelen je energierekening kunt verlagen en je wooncomfort kunt verhogen. De infokar is voorzien van een mobiel zonnepaneel en er worden verschillende voorbeelden getoond van laagdrempelige

energiebesparende producten zoals radiatorfolie, waterbespaarders en ledverlichting. Daarnaast krijgen bezoekers informatie over grotere maatregelen zoals dak- en vloerisolatie, zonnepanelen en subsidiemogelijkheden. Ook wordt waar mogelijk en van toepassing een link gelegd met lokale duurzame bewonersinitiatieven die relevant kunnen zijn voor de bezoeker van de HKK.

Meer dan in de jaren ervoor werden in 2016 de laagdrempelige energiebesparingstips en -producten gebruikt om in gesprek te gaan met bezoekers van de HKK. Dat gebeurde door naast voorbeelden te laten zien van eenvoudige producten die vaak niet meer dan voor een paar euro te koop zijn bij een doe-het-zelf zaak, bezoekers ook de mogelijkheid te geven om zo'n energiebesparend product te winnen door gratis mee te spelen met het Rad van Fortuin. Dat rad is in 2016 aan de inventaris van de HKK toegevoegd. Het Rad van Fortuin is een goed middel gebleken om aandacht te trekken en met mensen in gesprek te raken over energie besparen.

Resultaat

- Met de HKK en Hou van je Huis 10 wijken of buurt evenementen bezocht
- Zo'n 15.000 mensen hebben kennisgenomen van de HKK en Hou van je Huis (geschat bereik, met de Haagse Energiebeurs en festival Het Circus als grootste publiekstrekkers, met gezamenlijk meer dan 10.000 bezoekers).
- Om extra publiek te trekken, is een Rad van Fortuin waarmee energiebesparende producten gewonnen kunnen worden toegevoegd aan de HKK.
- Zo'n 250 mensen hebben meegespeeld met het Rad van Fortuin.
- Banden met duurzame bewoners (initiatieven) zijn aangehaald of versterkt.
- Eenvoudige energiebesparingstips en -producten zijn onder de aandacht gebracht.

- Subsidie dak- en vloerisolatie, en groen dak zijn onder de aandacht gebracht.
- Mogelijkheid individuele energiescan voor woningeigenaren is onder de aandacht gebracht (loopt sinds 2016 niet langer via DDH, maar via Hou van je Huis).
- Ketelactie Hou van je Huis gepromoot.
- Collectieve inkoopactie zonnepanelen Hou van je Huis gepromoot.

3.2 DDH Ontmoetingen in de wijk

Elke laatste vrijdag van de maand organiseert DDH informele netwerkontmoetingen voor duurzame dromers, denkers en doeners uit Den Haag. In 2016 hebben 10 netwerk-ontmoetingen, onder bezoekers bekend als DDH borrel, plaatsgevonden. De ontmoetingen waren ook in 2016 op wisselende locaties, met als doel steeds weer nieuwe mensen aan te spreken en de inmiddels vaste kern van bezoekers kennis te laten maken met nieuwe duurzame locaties en initiatieven.

Resultaat

- 10 bijeenkomsten, 490 bezoekers.
- 9 verschillende organisaties of locaties, waaronder de Kloostertuin, Emma's Hof, het hoofdkantoor van woningcorporatie Haagwonen en het dak van de Urban Farmers. Bijzonder vermeldenswaardig is de bijeenkomst in het kader van Fairtrade (Court Garden Hotel) waar veel ondernemers op afkwamen en de HK1000 Follow-up borrels, respectievelijk in het Nutshuis, met een workshop communicatie voor bewonersinitiatieven, en in de kunstwerkplaats Make It Art Worthy (MIAW) met een duurzame kunst-workshop.

3.3 Het Duurzaam Den Haag Loket

Op 13 maart 2016 is het Duurzaam Den Haag Loket geopend in de Centrale Bibliotheek aan het Spui op de 3e etage. Met het loket hoopt Duurzaam Den Haag een belangrijke rol te vervullen als informatie- en bezoekerscentrum waar mensen uit Den Haag geïnformeerd en geïnspireerd worden om duurzaam aan de slag te gaan.

Wij hebben hieraan gewerkt door ons in de eerste plaats zichtbaar te maken in de bibliotheek zelf. De bibliotheek trekt jaarlijks zo'n 1,2 miljoen bezoekers. Wij staan op de website en op de muurkranten in de Centrale Bibliotheek. Bezoekers van de bibliotheek kunnen op de 3e verdieping duidelijk zien dat Duurzaam Den Haag daar een informatiebalie heeft.

Het loket is vier doordeweekse middagen per week open van 12.30-15.30 uur. Ook buiten de openingstijden is ons foldermateriaal en dat van onze partners uit de bibliotheek mee te nemen door bezoekers. Onze informatie is permanent op en rondom het loket aanwezig. Zo staat informatie op de muurkrant naast het loket, op de balie en er achter, daarnaast ook op het tentoonstellingsmeubel en is een speciale vitrinekast ingericht met eenvoudige energiebesparingsstips waar mensen thuis direct mee aan de slag kunnen.

Daarnaast hebben wij met verschillende thema's gewerkt om bijeenkomsten te organiseren en de aankleding en informatie rondom het loket daarop aangepast. Het loket heeft daarnaast ruimte geboden aan samenwerkingspartners van Duurzaam Den Haag. Zo hebben zowel de GGD (veilig en gezond wonen) als Fonds 1818 (biedt financiële ondersteuning aan (duurzame) initiatieven) spreekuren gehouden. Ook hebben verschillende duurzame initiatieven, van

projecten bij de gemeente tot burgerinitiatieven, de mogelijkheid gekregen om hun informatie via het Duurzaam Den Haag Loket te verspreiden. Bijvoorbeeld: Fairtrade Den Haag, Hou van je Huis, de Compostbakkers, bewonersinitiatief Led op Fred, de IVN, Eetbaar Park en EerlijkWinkelen.

Resultaat

- Het loket is op 13 maart 2016 geopend door wethouder Joris Wijsmuller, in het bijzijn van Heleen Weening, directeur Duurzaam Den Haag, Jan Reijnders, hoofd Centrale Bibliotheek, en circa 30 genodigden.
- In 2016 was het loket 474 uur open (158 middagen in 43 weken).
- In totaal heeft het loket 304 bezoekers gehad.
- In de loop van het jaar is het gemiddelde bezoekersaantal per maand nagenoeg verdubbeld dankzij de thema-acties en extra promotie.
- Na de zomer zijn er activiteiten georganiseerd rondom de thema's Groen, Fair trade/ Fair fashion en Afval.
 - Voor het thema Groen zijn er een excursie en lezing georganiseerd en 6 spreekuren met een deskundige.
 - Voor het thema Fair Fashion zijn er 5 excursies georganiseerd.
 - Voor het thema Afval zijn 4 bijeenkomsten georganiseerd, waaronder workshops om huishoudelijk afval tot een minimum te beperken.
- Alle door bezoekers gestelde vragen zijn beantwoord.

3.4 HK1000 Follow-up

In 2015 hadden we de droom om in co-creatie met partners en vrijwilligers in de stad een dialoogdag te organiseren met 1000 (grotendeels gelote) deelnemers over hun dromen en ideeën voor een mooier en duurzamer Den Haag. Die droom, onder de naam Haagse Krach 1000 (HK1000), hebben

we op 31 oktober 2015 gerealiseerd. Het resultaat: tientallen concrete ideeën en project-groepen die zich inzetten om Den Haag nog duurzamer, leefbaarder en mooier te maken zoals het fiets recycleplan, DeBatMobiel en de Haagse Feestenkalender.

De follow-up van de HK1000 in 2016 moest bijdragen aan het realiseren van concrete projecten voor een schonere, mooiere, duurzamere, leefbaardere stad. Door bewonersinitiatieven te ondersteunen bij de verdere uitwerking en realisatie van hun dromen en ideeën, voortgekomen uit de HK1000. Duurzaam Den Haag heeft hen hierbij ondersteund door het organiseren van workshop, bijeenkomsten en begeleiding op maat. Duurzaam Den Haag heeft ook als doel gehad om het co-creatie proces van de HK1000-initiatieven -van dromen, denken naar doen- in 2016 te professionaliseren.

Resultaat

- Bijna 40 groepen hebben we na de HK1000 ondersteund bij het uitwerken en/of uitvoeren van hun initiatieven.
- Met 13 groepen zijn er verdere stappen gezet in hun initiatief: variërend van een plan van aanpak/ business case tot een Wandeling door mooi Den Haag tot de organisatie van een HK100 Loosduinen. (zie verderop meer over de activiteiten van de 13 groepen).
- Er hebben in 2016 vier bijeenkomsten plaatsgevonden ter ondersteuning bij de uitvoering. Aansluitend was er een netwerkborrel:
 - 29 januari eerste vervolgbijeenkomst, bij Haag Wonen;
 - 13 maart tijdens de Energiebeurs in het stadhuis, met presentaties van studenten;
 - 24 juni HK1000 terugkomdag met communicatieworkshop in het Nutshuis;
 - 25 november Vier de Haagse Krach-ontmoeting, en workshops bij stichting MIAW Make It Art Worthy.

- Elke groep heeft een Duurzaam Den Haag contactpersoon gehad, alle groepen zijn in het begin van het jaar benaderd, en de actieve initiatieven hebben gedurende het project ondersteuning gekregen van hun eigen Duurzaam Den Haag contactpersoon voor ondersteuning op maat.
- Er is in 2016 5x een HK1000 nieuwsbrief uitgegaan.
- De HK1000 belangstellenden zijn ook altijd uitgenodigd voor de maandelijkse DDH netwerkborrel.
- In totaal heeft de HK1000 Follow up gezorgd voor een gemiddeld bereik van 240.000 impressies, waarvan op DDH-Facebook 11.347 impressies via posts, via onze nieuwsbrief (10x) en de HK1000 nieuwsbrief (5x) 33.775 impressies en op Twitter 195.000 impressies. Ook waren de initiatieven actief via hun eigen websites, social media, blogs en kregen ze aandacht in de lokale media zoals de Posthoorn, AD regionaal. Hiervan zijn geen statistieken bijgehouden.

De belangrijkste lessen die we uit de HK1000 Follow up kunnen trekken, zijn:

- Beweging van onderop activeren werkt.
- Co-creatie biedt kansen (is wisselend succesvol).
- Initiatiefnemers zijn vaak drukbezette mensen die al veel al dan niet betaald werk doen. Tijdgebrek en andere prioriteiten stellen gedurende het HK1000 project verklaart waarom uiteindelijk slechts 13 initiatieven van de oorspronkelijke 40 verdere stappen richting realisatie van hun droom hebben gezet.
- Er bestaat geen standaard methodiek om een initiatief verder te helpen, ondersteuning is maatwerk.
- Ook het begeleiden van de betrokken studenten is maatwerk.
- Professionele ondersteuning (kennis, kunde en netwerken) is een succesfactor om een droom van een initiatiefnemer te realiseren. Uit evaluaties van

eerdere G1000-bijeenkomsten bleek dat zonder aanbieden van verdere professionele hulp vervolgstappen door initiatieven uitbleven.

Dat betekent dat we in de toekomst willen doorgaan met het aanbieden van fysieke ontmoetingen (DDH-netwerkbijeenkomsten) en (kennis) workshops bijvoorbeeld Communiceren met doelgroepen. Ook zetten we ons in voor het opschalen van een initiatief door verbinding te zoeken en te leggen met andere initiatieven, bewonersorganisaties, en met de DDH-community, DDH-projecten en haar netwerken. Begeleiding van initiatiefnemers (bewoners en ondernemers) door DDH is maatwerk. De samenwerking met studenten (van de Haagse Hogeschool) zetten we voort, omdat het onderzoeksmogelijkheden biedt en het regelmatig resulteert in een frisse en gedegen aanpak.

De volgende 13 projecten komen voort uit de HK1000 en zijn met hulp en begeleiding van DDH tot uitvoering gebracht:

HK100 Loosduinen

Bestuurskunde studenten van de Haagse Hogeschool hebben op 4 juni 2016 een HK100 georganiseerd in Loosduinen. Dat werd uiteindelijk een HK10 met een klein groepje bewoners. Er werd gedeeld dat ze graag trots wilden zijn op hun wijk.

Als concrete behoefte uit de dag kwam: meer activiteit in de wijk. Daarop is vervolg gegeven door op 24 september 2016 tijdens de Snoei & Bloei bij Buurtcentrum de Geest tegelijkertijd een Haagse Krach Karavaan te organiseren vanuit Duurzaam Den Haag. Dit kan alvast een voorproefje zijn om uiteindelijk jaarlijks een oogstfeest te organiseren, waarbij buurtbewoners elkaar kunnen ontmoeten en kunnen zien wat er uit de wijk kan komen.

HK100 Laak

Bestuurskunde studenten van de Haagse Hogeschool hebben een plan gemaakt om een HK100 in Laak te organiseren. Helaas is de uiteindelijke dag niet doorgegaan wegens logistieke redenen.

Theatrale wandeling door mooi Den Haag

Een groep mensen onder aanvoering van Rita Rehorst en Frank Kanhai hebben het na de HK1000 op zich genomen om een manier te vinden om meer mensen te laten inzien hoe mooi en divers Den Haag is. Op zondag 5 juni werd dan ook de pilot-wandeling 'Theatrale wandeling door Mooi Den Haag' georganiseerd samen met de studenten van de Haagse Hogeschool.

Met deze wandeling wilden de initiatiefnemers laten zien dat Den Haag een creatieve broedplaats is met veel diversiteit. Tijdens de pilot werd er al langs een succesvol HK1000 project gewandeld: DeBatMobiel. Het vervolgdoel van de organisators is om in 2018 een grote wandeling te organiseren, waarbij ze een podium bieden aan zoveel mogelijk geslaagde projecten die zijn voortgekomen uit de HK1000. Tijdens deze wandeling willen ze ook alle 140 culturen laten zien, zoveel mogelijk positieve 'Haagse Krach' tonen en mensen verbinden door culturele activiteiten te verbinden met sportieve kunstzinnige activiteiten.

De nieuwe wereld proeftuin

De moestuinen op het parkeerterrein van de New World Campus zijn in april 2016 gerealiseerd samen met buurinitiatief Klaverblad en de New World Campus. Voorafgaand aan deze realisatie hebben we een teeltplan workshop gegeven.

De Groene Stadspoort

Studenten van de Haagse Hogeschool hebben samen met de initiatiefnemer Nico van Geest een uitgebreid onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor een Groene Stadspoort bij het Prins Claus plein. De oorspronkelijke initiatiefnemer wil hier graag

nog mee verder gaan en zoekt nieuwe leden om een volgende stap te nemen in het plan.

Come & Eat Den Haag

Het initiatief koppelt statushouders aan bewoners van Den Haag om samen te koken en eten. Gastgezinnen kunnen een gratis groentepakket bij LekkerNassuh ophalen om mee te koken. Op woensdagavond 23 november 2016 startte het project Come & Eat Den Haag, met een feestelijk lanceringsdiner in buurthuis De Mussen. Hier kwamen 130 mensen op af waarvan de helft statushouders. Wethouder Ingrid van Engelshoven opende de avond. Het eten werd verzorgd door Resto van Harte in samenwerking met de Syrische kok Tarek. Er waren optredens van de Nederlandse singer-songwriter, Alfons Lovink en van de twee Syrische muzikanten Amer & Karim. Op 14 januari 2017 vond de eerste Come & Eat avond plaats, op deze avond hebben ruim 170 mensen elkaar ontmoet, waarvan 25% Hagenaars en 75% statushouders. De reacties over deze avond waren zeer enthousiast. Op 18 februari vond de tweede avond plaats, hier kwamen 120 mensen op af, waarvan wederom 25% Hagenaars en 75% statushouders. De (voorlopig) laatste avond vond plaats op 18 maart, na deze avond zal het project overgedragen worden aan een van de initiatiefnemers.

Lokale biomassa voor vergisting op Houtrust

Een significante bron van lokale hernieuwbare energie is voedselafval van huishoudens. Door dit afval via een zogenaamde gootsteenmaler als emulsie het riool in te sturen, kan het als slib worden opgevangen en de Houtrust AWZI vergisten in. De vergister maakt biogas waar weer via generatoren elektriciteit en warmte mee gemaakt wordt dat beschikbaar komt voor de huishoudens die de biomassa aanleveren: een zinnige lokale kringloop. De vergisters en generatoren van de Houtrust staan nu voor een groot gedeelte ongebruikt en worden zo beter benut. De groep heeft als eerste stap een haalbaarheidsstudie gedaan naar de praktijk van de rioolroute naar en vergisting van

lokale biomassa op de Houtrust. In juni 2016 hebben zij een excursie georganiseerd naar de AVR verbrandingsinstallatie om te zien wat er met veel van ons afval gebeurt. Zij hebben twee pilot aanvragen gedaan, vanuit stadsdeel Scheveningen kwam inmiddels een afwijzing. Over de aanvraag bij stadsdeel Segbroek is nog niet beslist.

Composteren in Laak

De studenten hebben samen met de initiatiefnemer voor de zomer een plan gemaakt voor het plaatsen van een compostbak in Laak. Helaas is de gekozen locatie niet goedgekeurd door de gemeente en is het niet gelukt om een andere locatie te vinden.

Fietsverwenstalling

Er zijn verschillende businesscases gemaakt en één is ingediend voor de Hospitality Challenge van de gemeente. De Challenge heeft niet gewonnen, er is gekozen door de gemeente om verder te samenwerken met de Bicyclette. Er zijn wel vervolgesprekken geweest over twee businesscases, maar er is nog geen uitzicht op een vervolg.

Forest Glow

De ondernemer en de student startten met idee voor een glow in de dark skatebaan in de Scheveningse bosjes. Inmiddels is het plan om de techniek toe te passen in het Zuiderpark. Hiervoor zijn gesprekken geweest met het stadsdeel en het stadhuis. De gemeente heeft in 2016 een voorbeeld project bezocht in Rotterdam. Wordt verder vervolgd in 2017.

Buurt Lab Smart City

Buurt Lab Smart City is de droom van de oorspronkelijke initiatiefnemer en twee ondernemers en wijkinitiatief Buurt Energie Statenkwartier om de openbare verlichting in Den Haag te verduurzamen, zowel door ledlampen in de armaturen aan te brengen als door de verlichting op een nieuwe manier aan te sturen. Er ligt een voorstel bij de ge-meente voor een vervolg co-creatie sessie.

Haagse Feestenkalender

Op Prinsjesdag 20 september is de nieuwe 'Haagse Feestenkalender' gepresenteerd, een handig overzicht van meer dan zeventig feesten en herdenkingsdagen die in onze stad worden gevierd. De oorspronkelijke initiatiefnemers zijn op het idee gekomen tijdens de HK1000. De Feestenkalenders zijn door de stad verspreid en heeft groot op de middenpagina van de Posthoorn gestaan in de week van 14 september voor Prinsjesdag. Samenwerkingspartners waren onder meer naast Duurzaam Den Haag, Fonds 1818, de Posthoorn, STEK Den Haag, Gemeente Den Haag.

Vervolgplannen vanuit de initiatiefgroep zijn de website interactiever maken en volgend jaar opnieuw een Haagse Feesten-kalender uit te geven.

DeBatMobiel

Tijdens de HK1000 deelde een groep mensen de droom om Den Haag groener te maken, te beginnen bij je eigen straat. Mensen die geen tuin en geen auto hebben, zouden van parkeerplaatsen gebruik moeten kunnen maken met de DeBatMobiel - Voertuig voor een groene stad. De 1^e DeBatMobiel is op 28 mei feestelijk geopend, in juni is er ook een tweede gemaakt en in gebruik. De de-batmobielen reizen door de stad. Dit is een voertuig dat verandering tot stand brengt. Het project loopt door en de initiatiefnemers zijn altijd op zoek naar nieuwe participanten die ook een DeBatMobiel in hun straat willen. De enthousiaste initiatiefnemers hebben inmiddels met eigen ogen gezien dat de DeBatMobiel buurtbewoners in beweging zet om na te denken over hoe hun straat eruit ziet, hoe ze die ruimte beter zouden kunnen indelen en hoe ze dit met elkaar voor elkaar kunnen krijgen. Uiteindelijk hopen ze dat de woonkwaliteit van Den Haag zo verbeterd, omdat vernieuwende en groene ideeën dan door de bewoners gedragen worden.

3.5 Energiebeurs

Op zondag 13 maart 2016 vond de vijfde editie van de Haagse Energiebeurs plaats in het Atrium van het Stadhuis. Duurzaam Den Haag staat middenin de Haagse samenleving, letterlijk en figuurlijk, zichtbaar, tastbaar en in daden. Altijd in beweging. Onafhankelijk en zonder winstoogmerk. En altijd aanspreekbaar en in dienst van de stad. Menselijk.

Eén van de middelen die hierbij wordt ingezet, is de Haagse Energiebeurs. Een jaarlijks terugkerend consumentenbeurs voor alle inwoners van Den Haag dat in de eerste jaren door de gemeente werd georganiseerd. Sinds 2014 organiseert DDH de beurs in opdracht van de gemeente.

DDH wilde dat bezoekers aan de Haagse Energiebeurs 2016 duurzaam aan de slag gaan, in en om hun woning of bedrijf. Er is in 2016 gewerkt met vijf hoofdthema's: wonen, vrije tijd, vervoer, tuinieren en voeding/fair trade. Elk thema had een eigen plek op de beursvloer. Het publiek bezocht de afdelingen en kon zo met gerichte vragen ter plekke via producten en informatie, kennis en ervaring ophalen.

Standhouders konden zelf bepalen hoe creatief zij hun eigen stand inrichtten. Vanwege materiaalgebruik had de beursvloer een duurzame uitstraling. Termen die in de evaluaties met diverse projectpartners en bezoekers over de uitstraling van de beursvloer werden genoemd zijn: gezelligheid, vriendelijkheid, menselijkheid en professionaliteit. Oftewel, zowel de gekozen opstelling als de inrichting blijken een goed geslaagde succesformule.

De meeste exposanten toonden (inhoudelijke) productinformatie; enkele gaven demonstraties en sommigen hadden een (creatieve) activiteit. Bezoekers zagen bij

stands direct wat zij zelf kunnen doen in hun directe leef-/woonomgeving ten gunste van hun gedrag. Bijvoorbeeld energie besparen, energie opwekken, water besparen, duurzame voedselproductie, aanpassen eetpatroon en hergebruik van materialen.

Voor de bezoekers en standhouders werden de volgende programma-activiteiten georganiseerd.

Energy4Kids

Zeven creatieve activiteiten en leerzame spellen richtten zich via de thema's afval, energie, voeding en hergebruik op duurzaamheid bij kinderen tussen 3-11 jaar. Dit keer waren alle activiteiten nieuw. Bij sommige onderdelen waren zelfs prijzen te winnen. De opzet blijkt wederom geslaagd; er is continu aanloop van enthousiaste kinderen die meestal langer willen blijven dan hun ouders.

Duurzame koffietafel

Eén uur voorafgaand aan de opening van de Energiebeurs was er een 'informeel' trefpen voor de standhouders en de gastpartij DDH. Standhouders maakten zo kennis met DDH-ers en met elkaar. Zo kan op een ongedwongen wijze ervaring en kennis met elkaar worden uitgewisseld. Dit onderdeel werd opnieuw hoog gewaardeerd.

Duurzame ontmoetingen

De Haagse Energiebeurs faciliteert in de foyer van de Raadzaal per uur één Duurzame Ontmoeting van maximaal drie kwartier. Zondag 13 maart waren er over de gehele dag verspreid vier ontmoetingen: één met gemeentelijke ambtenaren, één over financieringsfondsen, één over warmtebronnen en één over dak-/vloerisolatie.

Duurzame kledingruilbeurs

Vanuit de gedachte dat bezoekers direct duurzaam aan de slag moesten kunnen gaan, is het idee voor een kledingruilbeurs ontstaan. De Haagse afdeling van de lande-

lijke vereniging Stoere Vrouwen heeft daar op uitnodiging van DDH invulling aan gegeven. Dankzij de gerichte publiciteit vooraf en tijdens de beurs, kwam hier opmerkelijk veel publiek op af.

Duurzaamheid door Haagse Wijken

Eén dag na 13 maart werd de eerste ronde van de gemeentelijke subsidieregeling het Initiatieven-budget Duurzaamheid door Haagse Wijken (DDHW) opengesteld (voor het 4e achtereenvolgende jaar). Voor het betreffende projectteam waren de vele Haagse bezoekers aan de beurs daarom een potentiële doelgroep om aan te spreken, in te lichten en te motiveren om deel te nemen aan deze regeling. DDHW ontving mensen in de ontvangstruimte van de trouwzaal, en claimde een uniek moment op de dag: de wethouder Duurzaamheid lanceerde namelijk de nieuwe ronde van de regeling.

Duurzame studenten ontmoeten duurzame initiatieven

Al enkele jaren probeert de Haagse Hogeschool aansluiting te vinden bij de Haagse Energiebeurs. Voorheen bleek dat lastig voor hen omdat als de Energiebeurs gepland was (voorheen in oktober) het schooljaar pas net was gestart. Met een Energiebeurs in maart bleek het qua planning en voorbereiding een stuk gunstiger. Bovendien had DDH eerder goede ervaring met de HHS-studenten bij de organisatie van de HK1000 (31 oktober 2015).

Voorts was de Haagse Energiebeurs 2016 voor de vele groepen die voortkwamen uit de HK1000, een zogeheten terugkomdag. Gebaseerd op een heuse officiële studieopdracht interviewden studenten Climate and Management enthousiaste initiatiefnemers over hun afwegingen en drijfveren om duurzaam aan de slag te zijn/gaan in Den Haag. Daarnaast zijn ook bezoekers op de beursvloer geïnterviewd. Het onderzoeksresultaat is beschikbaar gesteld aan DDH.

Resultaat

- Maar liefst 8.000 mensen bezochten op zondag 13 maart de Haagse Energiebeurs.
- Met de online inspanningen zijn ruim 1 miljoen mensen bereikt. De Haagse Energiebeurs stond ook in diverse offline media, namelijk Trouw en AD. Deze cijfers hebben in deze editie van de Haagse de Energiebeurs merkbaar en zichtbaar hun vruchten afgeworpen: er waren maar liefst 1500 meer bezoekers dan in 2014, en 3500 boven het vooraf gestelde doel. In totaal zijn 1.191.589 mensen bereikt met behulp van de sociale media.
- Tijdens de Haagse Energiebeurs hebben ruim 80 bezoekers hun medewerking verleend aan een diepte-interview en tevredenheidsonderzoek. De beurs wordt door bezoekers gewaardeerd met een 7,9.
- Opnieuw zijn ervaringen opgedaan, successen bevestigd, connecties gelegd en conclusies getrokken, waardoor en waarmee dit wederom geslaagde evenement sowieso vraagt om een vervolg in 2017, opdat bewoners en ondernemers in Den Haag blijvend duurzaam aan de slag gaan.

3.6 Knipkaart bewustwordingsinitiatieven

Regelmatig vragen bewoners ondersteuning bij initiatieven die gericht zijn op bewustwording en kennisvergroting rond voor Den Haag belangrijke duurzaamheidsthema's. In dit project hebben we zes van zulke initiatieven ondersteund: TransitieCinema, Dag van de Aarde, Fairtrade-werkgroep Den Haag, Den Haag Fossielvrij, Adem Graag in Den Haag en Den Haag TTIP-vrij.

TransitieCinema

TransitieCinema is een bewonersinitiatief van Den Haag in Transitie, in 2014 gestart in een leegstaand pand aan de Witte de Withstraat. In 2016 heeft Duurzaam Den Haag TransitieCinema enige materiële en

personele steun gegeven voor een geschiktere locatie (Nutshuis) en om een breder publiek te bereiken.

Doel van TransitieCinema is om het publiek kennis te laten maken met de diverse uitdagingen en discussies die spelen rondom transitie en duurzaamheid. Dit doen we door maandelijks een documentaire te vertonen met aansluitend een nagesprek. Tijdens het nagesprek wordt een link gelegd tussen het onderwerp van de film (die zich bijvoorbeeld in Amerikaanse context afspeelt) en de lokale Haagse context. Een of meerdere experts en/of lokale initiatieven lichten toe hoe de situatie in Nederland en Den Haag is en welke initiatieven in Den Haag zich bezighouden met het besproken thema. De bezoekers bevragen experts en initiatiefnemers over het onderwerp en gaan daarna ook met elkaar in gesprek: wat vonden zij van de film, wat is hun mening over het thema, vinden zij dat er iets moet veranderen, hoe gaan zij dat doen, willen zij actief worden bij een Haags initiatief rond dit onderwerp?

De gemiddelde aanwezigheid is gegroeid van 50 bezoekers per avond begin 2016 naar 100 bezoekers per avond eind 2016. TransitieCinema is populair bij zowel Nederlands als internationaal publiek. Bezoekers zijn o.a. duurzaamheid-doeners en -denkers, die al aan de slag zijn of willen met duurzame initiatieven, maar ook studenten en mensen die werken bij Haagse ngo's, overheden en lokale politici. TransitieCinema helpt deze groepen met elkaar te verbinden.

Kruisbestuiving tussen verschillende duurzaamheidsinitiatieven en het betrekken van burgers, lokale organisaties en beleidsmakers is essentieel. In 2016 hebben we 10 films vertoond over de thema's klimaat, energie en veeteelt (3x), eerlijke handel, kleding en voedsel (3x), duurzame economie en politiek (2x), en dieren, natuur en biodiversiteit (2x). Daarvoor hebben we samengewerkt met Den Haag in Transitie,

Den Haag Fossielvrij, Stichting Fossielvrij NL, Fair Trade Werkgroep Den Haag, Sustainable Fashion Week Den Haag, DuurSaam Benoordenhout, Carbon Matters, 070 Energiek, Timebank Den Haag, De Grote Transitie, Stichting Ons Geld, Both Ends, Sociaal-Economische Raad, ministeries van Infrastructuur & Milieu en Buitenlandse Zaken, International Water Association en Universiteit Leiden.

Haagse Dag van de Aarde

De Christus Triumfatorkerk in Bezuidenhout organiseerde dit jaar in samenwerking met Duurzaam Den Haag op 22 en 23 april de Haagse Dag van de Aarde met als doel: op een positieve manier aandacht genereren voor het milieu wegens de wereldwijde Dag van de Aarde en mensen inspireren bewust te leven met minder afvalproductie.

Op 22 april gaf Maurits Groen als Duurzaamste Nederlander (volgens de Duurzame 100 van dagblad Trouw) een lezing over de betekenis van het recente VN-Klimaatakkoord voor de verduurzaming van Den Haag. Ruim 50 mensen bezochten de lezing, onder wie bewoners van Bezuidenhout en andere wijken, ondernemers, beleidsmakers en leden van maatschappelijke organisaties. Publicist/onderzoeker Socrates Schouten gaf een eerste reactie op de lezing naar aanleiding van zijn recente boek over circulaire economie. Daarin wees hij op de ecologische grenzen aan verdere economische groei en op het burgerinitiatief De Grote Transitie, dat werkt aan nieuwe economie die past binnen planetaire grenzen. Het publiek deed actief mee aan de vragenronde.

Op 23 april was de eco-markt met circa 35 natuur- en milieuorganisaties, bewonersinitiatieven, gemeente, fairtradeproducten, scholencompetitie met kunstexpositie, workshops en lezingen, gevolgd door een borrel met muziek. De eco-markt werd in totaal door 500-600 mensen bezocht. Het gesprek tussen vier energieke buurtinitia-

tieven leverde een goede uitwisseling van ervaringen, inzichten en inspiratie op.

De communicatie verliep via een eigen website en Facebook-pagina. We hebben enerzijds ingezet op publiciteit online en een Facebook-Ad gemaakt, wat ons veel nieuwe likes opleverde en een bereik van bijna 60.000 mensen. Verder zijn posters en ansichtkaarten verspreid, vooral in Bezuidenhout en tijdens de Energiebeurs, en zijn persberichten verstuurd. Binnen de Christus Triumfatorkerk en het netwerk van Duurzaam Den Haag werd actief geworven voor de dag. Diverse media hebben online en offline aandacht besteed aan het evenement en het op hun agenda gezet, waaronder Den Haag FM, de Posthoorn, Kerk in Den Haag en Bezuidenhout Nieuws. Radiozender FunX maakte een ruim drie minuten durende impressie van de dag (op 25 april uitgezonden).

Fairtrade-werkgroep Den Haag

Het doel van Fairtrade Den Haag in 2016 is om meer bekendheid te genereren over fairtrade en Fairtrade Gemeente onder de Haagse bevolking. Daarnaast wil de werkgroep de titel behouden en daarom aandacht geven aan de benodigde criteria vanuit de Fairtrade Gemeente. DDH is onderdeel van de werkgroep en heeft de werkgroep ondersteund bij het halen van dit doel. Onder andere door het delen van de verschillende activiteiten via onze communicatie kanalen en de Fairtrade-nieuwsbrief en een koppeling te maken met bestaande samenwerkingspartners en activiteiten zoals TransitieCinema en de Energiebeurs.

In 2016 was de werkgroep betrokken bij twee films van TransitieCinema met onderwerpen rondom fair trade. Bovendien had de werkgroep een stand op de Energiebeurs 2016, Earth Day 2016 en tijdens een Repair Café in woonzorgcentrum Bosch en Duin. De Fairtrade-werkgroep was mede-organisator van de Haagse Dutch Sustainable Fashion week, in samenwerking met onder

andere Eerlijk Winkelen, The Bazar of Ideas, MEC Zuiderpark en verschillende duurzame modewinkels in Den Haag zoals Vleugels en Royal Bamboo. Tot slot was de werkgroep nauw betrokken bij de organisatie van een fairtradeborrel in het duurzame hotel Court Garden en bij het fairtradedestarterspakket voor bedrijven in samenwerking met MKB Den Haag.

Den Haag Fossielvrij

Den Haag Fossielvrij is onderdeel van een wereldwijde burgerbeweging met als doel mensen aan te sporen hun geld terug te trekken uit fossiele beleggingen en te investeren in duurzame beleggingen. Vanaf januari tot juni 2016 heeft een initiatiefgroep van Haagse burgers met ondersteuning vanuit Duurzaam Den Haag een strategie en prioriteiten bepaald om mensen bewust te maken van hun invloed op de duurzaamheid van beleggingen. Duurzaam Den Haag heeft in totaal acht overleggen gefaciliteerd, verbindingen gelegd met TransitieCinema en Dag van de Aarde voor een filmvertoning en workshop, en ondersteund bij het opzetten en gebruik van een Facebook- en Twitter-account. Vanaf juni is de groep op eigen kracht verder gegaan met het opstellen van een petitie (met inmiddels ruim 800 handtekeningen), het opzetten van een eigen website, organisatie van de Haagse Fietsparade voor het Klimaat (met bijna 200 deelnemers) en van de campagne Zingen voor de Klimaatburgemeester. Mede dankzij Den Haag Fossielvrij heeft de gemeente Den Haag het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds opgeroepen zijn geld terug te trekken uit fossiele beleggingen.

Adem Graag in Den Haag

Bewonersgroep Adem Graag in Den Haag informeert Hagenaars over de effecten van luchtvervuiling op hun gezondheid en over de opties om gezondheidsschade door vuile lucht te beperken. Duurzaam Den Haag heeft een overleg gefaciliteerd tussen Adem Graag in Den Haag en Milieudefensie over

aanbieding van hun meetrapport over de Haagse luchtkwaliteit met aanbevelingen aan de gemeente voor gezondere lucht. Tijdens een informatieavond van Milieudefensie over de Haagse luchtkwaliteit heeft Duurzaam Den Haag verteld over bewonersinitiatieven voor gezondere lucht, zoals Adem Graag in Den Haag en enkele HK1000-initiatieven.

Den Haag TTIP-vrij

De bewonersgroep Den Haag TTIP-vrij wil Hagenaars informeren over de mogelijke effecten van handelsverdragen als TTIP en CETA op de leefomgeving in Den Haag. Eind mei organiseerde de groep daartoe de Haagse Theaterparade tegen TTIP en CETA met zo'n 300 deelnemers. Duurzaam Den Haag heeft in de voorbereiding hiervan enkele overleggen gefaciliteerd en meegedacht op welke manier de invloed van handelsverdragen op de Haagse leefomgeving via straattheater voor een breder publiek in beeld gebracht kan worden.

» 3.7 Netwerk duurzame bedrijven

In dit project hebben we ingezet op allianties vormen en samenwerkingen realiseren, bijvoorbeeld op het thema circulair ondernemen. Op het ondernemersontbijt met 330 deelnemers is in mei 2016 de samenwerking met MVO Nederland gelanceerd met de wethouders Karsten Klein en Joris Wijsmuller en de Haagse Futureproof Community geopend. Na het ontbijt zijn 6 parallelle workshops gehouden over de verschillende thema's en stadia van duurzaam ondernemen. Op het ontbijt is ook de MKB Den Haag duurzaamste ondernemer 2016, Manic Organic, bekendgemaakt, DDH zit in de jury. Met MVO Nederland, CIRCO en MKB Den Haag en met de Koninklijke Bibliotheek en Medisch centrum Haaglanden en hun leveranciers is in april een workshop over circulair ondernemen en inkopen georgani-

seerd. Met de gemeente, NWC en Groene Zaak hebben we in oktober een workshop georganiseerd over circulaire ketens in Den Haag en op de Binckhorst. Daarna hebben we l'm Binck ondersteund bij het verbinden aan partners voor de vorming van een circulaire hub op de Binckhorst.

We hebben de HHS en MKB Den Haag ondersteund bij de voorbereiding van het jaarlijkse inkoop Symposium, in januari 2017 over circulair inkopen. Bij 5 bijeenkomsten van de green business club Beatrixkwartier, ZZP-ers in de Bloemenbuurt, inspiratiebijeenkomst van Doppe, bijeenkomst over elektrisch rijden zijn we als spreker verbonden.

Op de Dag van de Duurzaamheid hebben we de groene make over georganiseerd. Twintig bedrijven en organisaties, zoals Staedion, Rabobank, Heering Office en het Hoogheemraadschap van Delfland hebben vijftien maatschappelijke organisaties een groene impuls gegeven. Tegels eruit, planten erin! Hiermee hebben we ook onze ambassadeurs zichtbaar gemaakt en in het zonnetje gezet.

In het kader van de Fairtrade week stond onze maandelijkse DDH ontmoeting in het teken van fair trade inkopen voor ondernemers. Met de ontwikkeling van het fair try pakket boden we hen een eenvoudig handvat om snel een fair vriendelijk bedrijf te worden door de inkoop van fair trade producten, zoals koffie, thee en suiker.

Het Haagse netwerk van ondernemers die met of bij activiteiten van Duurzaam Den Haag betrokken zijn, is gegroeid tot 2700. Mei 2016 is het digitale loket voor alle duurzaamheids subsidies geopend. Het resultaat is inmiddels te zien op: futureproof.community/cirkels/den-haag.

3.8 Toekomstbestendig ondernemen

In 2016 zijn in samenwerking met ondernemers diverse co-creatie projecten opgestart en/of verder op weg geholpen. Daarvan hebben er drie hun oorsprong in de HK1000, te weten: Pak die fiets, Forest Glow en Buurtlab Smart City.

Pak die Fiets

Met Pak die fiets, inmiddels omgedoopt tot de Fietsverwenstalling, zijn voor vier locaties in de stad, business cases uitgewerkt voor fietsparkeren met extra services en faciliteiten. We hebben onder andere op uitnodiging van de gemeente Den Haag meegedaan met de Hospitality Challenge. De voorstellen zijn aangeboden aan de gemeente voor uitvoering

Forest Glow

Met dit project wordt een nieuwe manier van verlichting toegepast, dat metname op (fiets) paden in parken goed tot zijn recht komt. Door de duurzame oplichtende strepen is er minder licht nodig door lantarenpalen, voelt de fietser zich (sociaal) veiliger en het kost geen energie. Met het stadsdeel Escamp is voor een aantal locaties de businesscase uitgewerkt en de voorbereiding getroffen tot uitvoering van een pilot. Het gaat om het Zuiderpark gericht op recreatie/sport/beleving, het pad langs de Rijnwatering en nabij de Uithof.

Buurtlab Smart City

Met Buurtlab Smart City is een verkenning gemaakt om een pilot te starten waarbij de verlichting in de openbare ruimte, smart aangestuurd werd en met de besparing overgestapt kon worden tot ledverlichting. Helaas is voor dit project geen match gevonden met de gemeente.

Naast de projecten die hun oorsprong hebben in de HK1000 zijn er nog de volgende projecten:

Bedrijventerrein ZKD

Met bedrijventerrein Zichtenburg, Kerketuin en Dekkershoek is in een aantal workshops en op basis van onderzoek en interviews een bid-book gemaakt voor de uitwerking van toekomstbestendig ondernemen. Het bid-book beschrijft de visie hoe het terrein kan worden vormgegeven, ondersteunend aan bedrijvigheid van de toekomst. Bijvoorbeeld hoe om te gaan als terrein met de verandering van de autoindustrie etc. Er is ook in aantal bijeenkomsten verkend met welke bedrijven en in welke vorm gestart kan worden met zonne-energie.

Digitaal loket

Voor ondernemers is eind 2016 een digitaal loket ingericht, waar ondernemers terecht kunnen met alle vragen en ze verder op weg geholpen worden met duurzaam ondernemen. Hoe kun je energie besparen aanpakken, welke subsidies zijn er etc. Het resultaat is inmiddels te zien op: futureproof.community/cirkels/den-haag.

3.9 Operatie Steenbreek

‘Tegel eruit, plant erin!’, is het motto van Operatie Steenbreek, een landelijke campagne, waarvan de Haagse versie wordt uitgevoerd door stichting Duurzaam Den Haag. Met Operatie Steenbreek gaan we samen met de stad de verstening tegen door tuinen, pleinen en straten groener te maken.

De verstening van de stad heeft namelijk nare gevolgen (verhitting van de stad, meer fijnstof in de lucht, meer overstromingen en minder plek voor bijen, vlinders en vogels) en daarom zien wij liever tuinen met planten in plaats van tegels. Bewoners en bedrijven kunnen dankzij Operatie Steenbreek hun tuintegels inleveren voor gratis planten.

Resultaat

- In 2016 zijn er maar liefst 87.842 tegels omgeruild voor gratis planten.
- In 2016 heeft Den Haag de landelijke Operatie Steenbreek Trofee gewonnen. De grote hoeveelheid ingeleverde tegels, maar ook de variatie in acties heeft Den Haag de trofee bezorgd: er werden wijkacties opgezet, tegel-inleverpunten opgericht en workshops gegeven.
- Op 25 mei is het nieuwe, groene Slachthuisplein officieel geopend door wethouder Baldewingsh en dit is met honderden buurtbewoners gevierd.
- Er zijn tientallen tuincomplimenten uitgereikt.
- Samen met de winkeliersvereniging Keizerstraat, stichting Lusthof, Groei en Bloei en Tweede Kamerlid Lutz Jacobi zijn er 30 blauwe regens geplant, in het kader van een groene route tussen Den Haag HS en Scheveningen.
- In Laak ontvingen alle nieuwe bewoners een uitnodiging om mee te doen met Operatie Steenbreek.
- Aan markten is deelgenomen tijdens de Dag van de Aarde en op 29 augustus aan de Eco-markt in de Schenk.
- Op de volgende data is een lezing gegeven:
 - 22/4/2016, tuin van Mariahoeve; 28 augustus in het Vadercentrum
 - 9 september en 29 oktober de lezingen en excursies Groene en Levendige Stad o.l.v. Noud te Riele, architect & Duurzaam Den Haag Ambassadeur.
- Deelgenomen aan kennisbijeenkomsten als Landelijke klimaattuinen, Haags stadsdebat, de contactdag in Den Haag van de Stichting Operatie Steenbreek.
- Deelgenomen aan diverse activiteiten Dag van de Aarde, interview radio Discus Laak, Fête de la Nature, jury prijsvraag Groenste balkon, ambassadeurs Laak DDH Loket, Facebook OS, praten over tuinieren in de wijk, groen Laak.
- Er is een app ontwikkeld om jongeren te betrekken bij het project Operatie Steen-

breek. In maart 2016 is deze app getest met middelbare scholieren van de Vrije School Den Haag.

3.10 Renovatie Haverkamp

Woningcorporatie Staedion renoveerde in 2016 een complex van 108 huurwoningen. De renovatie is uitgevoerd door bouwbedrijf BAM. Met technische maatregelen kun je een woning energiezuiniger maken, maar als de bewoner onnodig veel energie verbruikt, blijft het gunstige effect op de energierekening beperkt. Energiebesparing valt of staat toch vooral bij het gedrag van de bewoner. Daarom hebben Staedion en BAM opdracht verleend aan Duurzaam Den Haag om huurders/bewoners te stimuleren en helpen hun gedrag in overeenstemming te brengen met de (gerenoveerde) woning en de omgeving.

Tijdens de renovatiewerkzaamheden werd gebruik gemaakt van zogenaamde wisselwoningen. In deze woningen op het complex konden de huurders zo'n drie weken verblijven terwijl hun eigen woning werd gerenoveerd. Het betreft in de Haverkamp huurders die over het algemeen niet veel geld te besteden hebben.

Duurzaam Den Haag is daarom in maart is gestart met een selectie te maken van eenvoudige besparingstips die het meest relevant zijn voor huurders, alsmede een selectie van enkele energiebesparende producten om te plaatsen in de wisselwoningen. Vervolgens zijn in totaal 12 wisselwoningen voorzien van 15 duurzame tips en adviezen over hoe je met gedrag je energierekening verlaagt en je wooncomfort verhoogt (in elke woning zijn 10 infokaartjes op strategische/relevante plekken geplaatst en is elke woning voorzien van een ledlamp, waterbesparende douchekop, waterbespaarder in kraan, een douchetimer en radiatorfolie).

De wisselwoningen boden een unieke kans voor wat normaal enorm moeilijk is: met duurzame tips achter de voordeur van bewoners komen. Als geheugensteuntje heeft Duurzaam Den Haag een deurhanger-flyer gemaakt met alle besparingstips op een rij, goed voor een besparing van 340 euro per jaar. En door de vorm eenvoudig aan de keukendeur of ergens anders te hangen.

Aan de hand van een vragenlijst zijn bewoners bevraagd over of ze bekend waren met de geboden besparingstips in de wisselwoning en of ze van plan zijn deze ook toe te passen in hun eigen woning. Bovendien is gevraagd hoe nuttig de tips werden gevonden. In ruil voor hun deelname mochten ze kiezen uit een gratis waterbesparende douchekop, een dimbare ledlamp of een pakket radiatorfolie. De keuzecadeaus zijn overhandigd in een goodiebag met naast het keuzeproduct een waaier aan flyers over energiebesparen, afvalscheiden, gezond ventileren, een vettrechter en een douchetimer.

In totaal is 75 keer door bewoners aangevinkt dat ze van plan zijn de betreffende tip ook in hun eigen woning te gaan toepassen en is 128 keer door bewoners aangevinkt dat ze de betreffende tip al kenden én uitvoeren. Bij het overhandigen van de goodiebags is geïnformeerd naar in hoeverre de voorname om tips toe te passen ook daadwerkelijk worden opgevolgd. Daaruit blijkt dat de eenvoudige maatregelen, zoals het slim gebruiken van de thermostaat, goed beklijven. Daar waar aangegeven werd om zelf ook energiebesparende producten aan te schaffen, was het antwoord meestal dat dat (nog) niet was gedaan. Simpelweg omdat men daar nog niet aan toe was gekomen, of omdat er nog geen behoefte aan was (bijvoorbeeld vervangen verlichting voor ledlampen).

In september zijn de wisselwoningen op de Haverkamp gebruikt als voorbeeldproject voor filmopname van wethouder Wijsmuller in het kader van Stook je Rijk. DDH heeft

input geleverd aan de spreeklijn voor de wethouder. Het resultaat is terug te vinden op: www.stookjeriek.nl.

3.11 Afval 100-100-100

De gemeente Den Haag wilde in 2016 als onderdeel van het nieuw Huishoudelijk AfvalPlan 2016-2020 Den Haag in 2016 een Haagse variant uitvoeren van de landelijke 100-100-100-challenge van afvalverwerker Rova Zwolle: 100 huishoudens leven 100 dagen 100% afvalvrij. Deze huishoudens werden uitgedaagd zo min mogelijk afval te produceren en in het bijzonder restafval te vermijden. De doelstelling was dat de 100-100-100-challenge bijdraagt aan een beweging van onderaf om de doelstellingen tot minder restafval per inwoner te realiseren.

Van 31 oktober 2016 tot 8 februari 2017 heeft de Haagse Afval challenge 100-100-100 plaatsgevonden. Ruim 200 huishoudens hebben 100 dagen lang zo goed mogelijk zonder afval geleefd door hun afval te verminderen en afval te scheiden. Duurzaam Den Haag heeft het project in opdracht van de gemeente uitgewerkt en uitgevoerd.

Het doel was: zo min mogelijk restafval produceren en een blijvende gedragsverandering creëren. 100% afval scheiden moest het nieuwe normaal worden.

En dat is gelukt. Na de 100 dagen heeft iedereen die de eindmeting heeft ingevuld, aangegeven door te gaan met afval scheiden en verminderen. De 220 deelnemers hebben gemiddeld 20% minder afval geproduceerd. Uitschieters gingen van 10 kg restafval per huishouden per week naar 2 kg restafval per huishouden per week. Anderen gingen van 6 kg naar 0,5 kg. Iedereen had zijn eigen reden om mee te doen met de uitdaging. De één deed het voor z'n kinderen, de ander voor het milieu.

De Haagse uitdaging onderscheidde zich door het inzetten van ambassadeurs per stadsdeel, zodat de uitdaging in de hele stad en door alle lagen van de samenleving uitgevoerd werd. Om deelnemers te inspireren, te stimuleren en te begeleiden gedurende de challenge heeft DDH verschillende inspiratiesessies en workshops georganiseerd, alsmede excursies naar afvalverwerker Haags Milieu Services (HMS) en een waterzuiveringsbedrijf. Daarnaast hebben we een online platform ingericht waar aanvullend op de nieuwsbrief tips voor en door deelnemers werden geplaatst en deelnemers vragen konden stellen aan deskundigen.

Enkele conclusies:

- Afval verminderen en afval scheiden is niet zo moeilijk, ook niet voor starters (resultaat 100-100-100 20% restafvalreductie).
- Afval verminderen en afval scheiden is het nieuwe normaal ('ik ben het gewoon gaan doen' en 'we gaan gewoon door').
- Activeren van community kan met middel 100-100-100.
- 70 actieve deelnemers en ambassadeurs die door willen.
- Ambassadeursaanpak werkt (sommige ambassadeurs hebben alleen meer begeleiding nodig om ze te activeren).
- Co-creatie biedt kansen (is wisselend succesvol).
- Doelstelling 100% reductie is ontmoedigend, niet meer mee werken.
- Online platform met menselijke snelle webcare en nieuwsbrief is belangrijk en succesvol element 57% lezerspercentage (benchmark in educatieve en trainingssector 12%), doorklikpercentage 29% (benchmark: 1,2%).

Het project heeft erg veel media aandacht gekregen. We hebben tussen augustus 2016 en februari 2017 veel mensen, in Den Haag (en nationaal) bereikt, waarvan 100.000 via Facebook, 35.000 via Twitter en 3000 via de nieuwsbrieven. Het project is in verschillen-

de media verschenen (free publicity), waaronder 4 keer in het Algemeen Dagblad regio Haaglanden (250.000 lezers) en 1 keer landelijk (3 miljoen lezers). Er verschenen ook (offline) artikelen en blogs in: de Posthoorn, Stadskrant, Straatnieuws, Den Haag Centraal en Archipel-Willemspark. Daarnaast plaatsten Duurzaam nieuws, Den Haag FM, Omroep West, Blij Nieuws, Editie070, Dichtbij, Shopping Prince, D66, Zeeheldennieuws, Ypenburg Nieuws, Het Grote Groene Geluk, NVRD, Groen met Saar, The Hague Online en Natuur en Milieu Federatie Zuid-Holland, Haagmedia, Dichtbij, MVO Nederland, Duurzaam Nieuws, Haag-Wonen, Oog voor de wijk. Deels met #afvalvrijdenhaag.

Er was aandacht op verschillende Haagse radiozenders, bij sommige zijn we meerdere keren geweest: Den Haag FM, Den Haag Direct, Dutch Buzz (Engelstalig), Omroep West (Debbie en haar mannen en Haagsche Bluf) Radio TV discus, Amor TV (Hindoestaans).

Aandacht in een tv-serie van Omroep West (uitzending voorjaar 2017).

TransitieCinema waarbij de film Trashed werd vertoond voor 160 mensen en waarbij in de nabespreking de 100-100-100 enthousiast in de aandacht werd gebracht.

100-100-100 bijeenkomsten: 175 geïnteresseerden (Potluck, minimalisme en consumeren, kunst maken van afval, ruilavond).

En bij twee Haagse scholen, de John F. Kennedy school en de Schilderswijk University, zijn lessen gegeven over afval.

3.12 Fairtrade Den Haag

Het doel van Fairtrade Den Haag in 2016 is om meer bekendheid te genereren over fair trade en Fairtrade Gemeente onder

de Haagse bevolking. Daarnaast wil de werkgroep de titel behouden en daarom aandacht geven aan de benodigde criteria vanuit de Fairtrade Gemeente. DDH is onderdeel van de werkgroep en heeft de werkgroep ondersteund bij het halen van dit doel. Onder andere door het delen van de verschillende activiteiten via onze communicatie kanalen en de Fairtrade-nieuwsbrief te versturen, en een koppeling te maken met bestaande samenwerkingspartners en activiteiten zoals TransitieCinema en de Energiebeurs.

Activiteiten

- Aanwezig bij twee films van TransitieCinema i.v.m. onderwerpen rondom Fairtrade. De films waren:
 - Nothing Like Chocolate
 - True Cost
- Aanwezig met een stand op de Energiebeurs 2016, Earth Day 2016 en tijdens een Repair Café in woonzorgcentrum Bosch en Duin.
- Medeorganisatie van de Haagse Dutch Sustainable Fashion week. In samenwerking met o.a. EerlijkWinkelen, The Bazar of Ideas, MEC Zuiderpark en verschillende duurzame modewinkels in Den Haag zoals Vleugels, Royal Bamboo.
- Organisatie van een fairtradeborrel bij het duurzame hotel Court Garden en fairtrade starterspakket voor bedrijven samen met MKB Den Haag.
- Communicatie via DDH (nieuwsbrieven, website, social).

3.13 Strategische opties

In dit project hebben we de strategische opties in beeld gebracht om Den Haag duurzaam te maken in cocreatie met stakeholders en gericht op de rol die Duurzaam Den Haag daarin kan vervullen. We hebben inspiratiegesprekken gevoerd met 10 verschillende stakeholders (bewonersinitiatie-

ven, gemeente, bedrijven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties). In de gesprekken zijn we op zoek gegaan naar haakjes voor onze strategische positionering op langere termijn en om onze prestaties op korte termijn in 2017 te verbeteren. Belangrijke vraag was onder meer wat er nodig is om initiatieven te helpen opschalen. De gesprekken zien we als begin van een structurele dialoog met onze stakeholders, o.a. via de op te richten inspiratieraad. We hebben gesproken met een dwarsdoorsnede van onze stakeholders, exclusief de politiek, vooral omdat we eerst met de andere stakeholders wilden praten. Uitkomsten en conclusies verwerken we dit jaar in ons op te stellen meerjarenplan.

3.14 Energie voor Bedrijven

Met het programma Energie voor Bedrijven worden in 2016/17, honderd bedrijven ontzorgd bij het verduurzamen van hun bedrijfsspan. DDH voert dit project uit met de Omgevingsdienst Haaglanden, de gemeente Den Haag, CFP en Stichting Energieke regio. In 2016 hebben 75 bedrijven inzicht gekregen over wat de mogelijke maatregelen zijn, en welke verplichten zijn (Wet milieubeheer of zorgplicht). We hebben hen via de tool CSR-manager ondersteund bij het vinden van lokale leveranciers. In 2016 is het aanbod van 17 e-installateurs, ketel-installateurs, w-installaties en bouwkundige aannemers in de tool en in het loket opgenomen. Uit de eerste evaluatie op basis van de referentiegebouwen blijkt dat een groot deel van de aangeschreven bedrijven een D-label of minder hebben en de helft onder de Wet op milieubeheer valt, en dus verplicht is om maatregelen te nemen. In 2017 willen we realiseren dat de bedrijven ook daadwerkelijk aan de slag gaan met de beschikbare informatie en ondersteuning.

3.15 Bewonersondersteuning Haags Warmte Initiatief

Met dit project in opdracht van de gemeente zijn we gestart in het voorjaar van 2016. De doelstelling was vierledig:

1. Bewoners en eigenaren in 3-5 kansrijke wijken informeren over het Haags Warmte Initiatief.
2. Samen met hen kansrijke warmte- en energiebesparingsopties voor hun buurt of gebouw inventariseren.
3. Samen met hen hun mede-bewoners of -eigenaren betrekken, interesseren en mobiliseren.
4. De vraag naar duurzame warmte breder ontwikkelen via het opzetten van een warmte-campagne en deze koppelen aan het aanbod in pilotprojecten (i.c.m. energiebesparing).

Met drie bewonersinitiatieven zijn we aan de slag gegaan: Groene Regentes, Langebeesten Energiek en het Vierwijkenoverleg (met name Statenkwartier en Vogelwijk). Zij bleken vooral behoefte te hebben aan kennisuitwisseling en -opbouw over duurzame warmte-opties en aan communicatieadvies over het betrekken van hun buurt. Samen met de initiatieven zijn de warmte-opties per wijk globaal in beeld gebracht, mede op basis van de gemeentelijke Warmte Koude Atlas. Die kennis is uitgewisseld in de daarvoor opgerichte werkgroep Duurzame Haagse Warmte.

Na deze inventarisatie bleken nog vele vragen te bestaan over welke opties in welke wijken en gebouwen het meest geschikt en betaalbaar zijn. Om die vragen zo goed mogelijk te beantwoorden, zijn we in het najaar begonnen met maandelijkse kennissessies waarin experts ingaan op de diverse vragen over warmtepompen, warmtenet, Warmte Koude Opslag, geothermie, hoge- en lage temperatuurverwarming en energiebesparing.

Intussen voeren we samen met de initiatieven verkennende of verdiepende gesprekken met andere belanghebbenden, zoals netwerkbeheerders, energiebedrijven en woningcorporaties over de kansen die zij in de diverse wijken zien voor duurzame warmte. Ook hebben we een workshop communicatie gehouden met tips voor effectieve communicatie met wijkbewoners. Inmiddels is ook de Vruchtenbuurt aangesloten en zijn interviews gehouden met de vier initiatieven om hun inzet voor duurzame warmte ook online in de stad zichtbaar te maken.

In 2017 gaan we verder met de kennissessies en ondersteunen we de initiatieven bij de ontwikkeling van voorbeeldprojecten en de organisatie van dialoogsessies in hun wijken met bewoners en andere belanghebbenden. Dit willen we geleidelijk uitbreiden naar andere kansrijke wijken.

3.16 Watertuinieren

Watertuinieren is het visueel aantrekkelijker maken van de waterkant en tegelijk het bevorderen van de ecologische kwaliteit van het water. Dit project is in 2014 van start gegaan en is een samenwerkingsverband tussen Duurzaam Den Haag, het Hoogheemraadschap van Delfland, de gemeente Den Haag en het wijkberaad Loosduinen. Het doel is het betrekken van bewoners bij de kwaliteit van het openbare water in Den Haag. Daarnaast stimuleren wij de bewoners om van een openbare waterkant een groen pareltje in hun wijk te maken.

In het vervolg op de activiteiten uit 2014 zijn er verspreid door Den Haag in 2016 diverse bijeenkomsten en activiteiten rondom de watertuinen georganiseerd.

Zo heeft de Werkgroep Watertuinen Nieuw Waldeck een tiental plekken aangemeld waar een watertuin aangelegd kan worden. Per plek is een groep bewoners geformeerd

die de voorstellen hebben uitgewerkt in een PowerPoint. Er is overzicht gemaakt van de werkzaamheden en benodigdheden van de locaties. De locaties zijn beoordeeld en er is één plek uitgekozen om de watertuin te realiseren (Puccinistraat). Hiervoor is een plan van eisen samengesteld en een opdracht voor ontwerp aan een hovenier verleend. Op 11 november 2016, vond de “Plantdag watertuin Puccinistraat” plaats waarbij de stadsdeeldirecteur Loosduinen de opening verrichtte. Op deze plantdag is de Watertuin, op een klein stuk na met behulp van de werkgroep en overige bewoners volledig aangelegd.

Op een beperktere schaal hebben ook activiteiten plaatsgevonden rond de Haagse Beek, in Mariahoeve en in Ypenburg.

➤ 3.17 Help de Haagse Huismus

Het gaat al jaren slecht met de Haagse huismussen, en niet alleen in Den Haag. Uit het onderzoek “Inventarisatie Huismus Den Haag – 2015” bleek dat er diverse grote populaties van huismussen in Scheveningen, Kijkduin en rond de oude gasfabriek aanwezig zijn. Lokale populaties veilig stellen, versterken, uitbreiden, is essentieel. Het gaat daarbij om creëren van nestgelegenheid, voedselaanbod en beschutting. Door deze aanpak kunnen andere gebieden worden gekoloniseerd. Het project Help de Haagse Huismus heeft tot doel om de diverse bestaande grote en de meest bedreigde locaties met populaties huismussen te versterken. Daarbij is het belangrijk dat de bewoners op deze locaties een groter besef van de levensvoorwaarden van de huismus hebben.

In het voorjaar van 2016 is de pers benaderd in verband met het verschijnen van het rapport uit 2015. Op de Energiebeurs is de actie gepromoot. Er is een brochure samengesteld “Help de Haagse huismussen”.

En er is een huismussenpakket samengesteld en uitgedeeld: een nestkast, zaden voor voer, zaden om planten te zaaien en de brochure. Vijf wijken zijn geselecteerd om de bewoners op te roepen om de huismus te helpen. Het gaat om de Gaslaan (Regentesekwartier), Belgisch Park (Scheveningen), Madestein, Vermeerstraat (Schilderswijk) en Zwarteweg (Centrum).

Alle locaties zijn onderzocht op biotoopkenmerken (biotoopscans), inclusief aanbevelingen voor verbetering. De resultaten zijn verwerkt in een rapport. Op 6 juni 2016 is een bewonersbijeenkomst gehouden in de Gaslaan/Darwinstraat en omgeving om de bewoners voor te lichten en mee te doen om de buurt musvriendelijk te maken.

Op 9 juli is een actiedag in de Darwinstraat gehouden die geopend werd door wethouder Wijsmuller; de bewoners ontvingen een beschermkooi, planten, voer, zaden, een informatiebrochure, het boek Huismussen. Ter plekke gaven zich nieuwe bewoners op om mee te doen. Er zijn 10 nestkasten in de wijk opgehangen, en deze plek kreeg de naam de Darwindriehoek. Martin van der Reep (Haagse Vogelbescherming) heeft adviezen gegeven over kasten, zaden en de hangplek.

Vermeldenswaardig is de familie Luciano Diacone. Deze enthousiaste bewoners in de Darwinstraat stelden hun huis open waar de deelnemers voorlichting kregen en tevens als uitdeelplek functioneerde; ook stuurde Luciano de uitnodigingen door aan zijn netwerk in de wijk.

➤ 3.18 Bijenparadijzen

Bijensterfte neemt wereldwijd, waaronder in Nederland, alarmerend toe. In 2012 is het Jaar van de Bij uitgeroepen en zijn talloze initiatieven ontstaan om bijen van de ondergang te redden. Ook in 2016 zijn er diverse

activiteiten uitgevoerd die tot doel hebben het bewustzijn van de Haagse bewoners voor (wilde) bijen te vergroten en de leefomstandigheden voor de bijen te verbeteren.

Zo is het projectvoorstel “Bijen in Haagse buurten” onder begeleiding van DDH door stagiaire Marlot Reijneveld afgerond. Het voorstel gaat over het creëren van nest- en voedselmogelijkheden (bijenparadijzen) voor wilde bijen in Den Haag. Voor diverse plekken in Laak, Schilderswijk en Waldeck is onderzocht waar een bijenparadijs gemaakt kan worden. Er zijn kaarten gemaakt met de huidige plekken in Den Haag voor wilde bijen en de toekomstige plekken. Het rapport is gepresenteerd in het Groenplatform en Stedelijk Groenoverleg en werd met instemming ontvangen.

In samenwerking met KNNV zijn er beschrijvingen gemaakt van de bestaande bijenparadijzen Goudenregenstraat, Kwartellaan en het Stadhoudersplantsoen. Daarnaast zijn er onderhoudsacties gestart bij Bijenparadijs Segbroek/Rode Kruisplantsoen. Arocha heeft toegezegd dit paradijs verder te onderhouden.

De situatie voor bijen op de geselecteerde locaties langs het Afvoerkanaal en in de omringende tuinen is verbeterd. Er zijn adviezen gegeven en er is een projectvoorstel door de KNNV opgeleverd.

4. COMMUNICATIE

De communicatiestrategie van de organisatie Duurzaam Den Haag is erop gericht de missie en visie van de organisatie uit te dragen en te verwezenlijken. Voor Duurzaam Den Haag voor 2016 zijn daarom de volgende communicatiedoelen geformuleerd, met als hoofddoel dat bewoners en ondernemers duurzaam aan de slag gaan.

1. Bouwen van een community met actieve ambassadeurs.
2. Vergroten naamsbekendheid en bereik.
3. Doelgroepen informeren waarom zij terecht kunnen bij Duurzaam Den Haag (de pijlers van de organisatie en de geformuleerde kernwaarden).
4. Resultaten van de organisatie laten zien én die van de partners én ambassadeurs.

De community van actieve ambassadeurs is fors uitgebreid met name omdat we veel ambassadeurs voor promotie van de Energiebeurs en Operatie Steenbreek hebben gevraagd. De bewonersinitiatieven kregen in de media heel veel aandacht. De Energiebeurs bood hen een goed podium, en andere projecten zoals bijvoorbeeld HK 1000 Follow-up en Afval 100-100-100. DDH werd vaak genoemd omdat zij als (mede)coördinator van de projecten optrad.

Bewoners en ondernemers weten ons steeds beter te vinden met hun vragen en ideeën: via social media, website, Duurzaam Den Haag Loket en bijeenkomsten. Team Communicatie heeft in 2016 de communicatiemiddelen verder geprofessionaliseerd om niet alleen resultaten van de projecten te tonen maar ook die van initiatieven en van partners. En met duidelijk resultaat: het bereik ervan is fors uitgebreid.

- Website: 76.620 bezoekers per jaar (+233%)
- Facebook 6724 (+43%)
- Twitter 3492 (+8,5%)
- Instagram 380 (+288%)
- LinkedIn 102 volgers (+143%)
- Nieuwsbrief 3000 abonnees (+15,5%)
- De huisstijl is doorontwikkeld voor de documenten: brieven, memo's en financiële correspondentie
- Uitbreiding van de website met veel meer content van alle projecten
- Ontwikkelen van het persbeleid

Tot slot is een nieuwe pay-off ontwikkeld voor externe uitingen en voor marketingdoeleinden, en een boilerplate voor met name persberichten. De communicatiekanalen zijn hierop aangepast.

Over Duurzaam Den Haag

Duurzaam Den Haag (DDH) is een onafhankelijke stichting. DDH heeft als missie het aanwakken van initiatieven van bewoners en ondernemers om Den Haag duurzamer te maken. Dit doen we door bewoners en ondernemers te helpen bij het realiseren van nieuwe initiatieven, door het aanbieden van producten en diensten waarmee iedereen direct aan de slag kan en door duurzame initiatieven en de mensen die al duurzaam doen, zichtbaar te maken. Daarmee inspireren we anderen om ook duurzaam aan de slag te gaan. Onze focus is altijd de leefwereld van mensen. Ons startpunt is altijd het initiatief van bewoners en ondernemers. Door hen met elkaar te verbinden, en met werkgevers, de gemeente en andere partners, vergroten we de impact van nieuwe en bestaande initiatieven die Den Haag duurzamer maken.

Duurzaam Den Haag gaat letterlijk de wijk in met concreet aanbod -Operatie Steenbreek, de Haagse Krach Karavaan- en stimuleert en ondersteunt Hagenaars en Hagenezen om duurzaam aan de slag te gaan. Bewoners en ondernemers kunnen ook bij DDH terecht met hun initiatieven om daar zichtbaarheid aan te geven of op een andere manier te laten ondersteunen waardoor de impact toeneemt. DDH neemt ondernemers zorgen uit handen als zij duurzaam aan de slag willen. Door collectieve inkoop van energie bijvoorbeeld, met zonnepanelen, door stimuleringsmaatregelen en financiële hulp via het Klimaatfonds. Maar ook door initiatieven aan te wakkeren en hen te helpen toekomstbestendig te ondernemen. Voor vragen en inspiratie om zelf duurzaam aan de slag te gaan, staan we klaar in ons loket in de centrale bibliotheek Den Haag. www.duurzaamdenhaag.nl

Jouw partner in duurzaam doen!

5. ONZE ORGANISATIE

» 5.1 Afronding transitietraject

Eind 2015 is DDH als nieuwe organisatie (na de fusie met het Haags Milieucentrum) gepresenteerd aan de stad. 2016 zijn we als één organisatie ingegaan met één begroting en één financiële administratie, met continuïteit van onze werkzaamheden en medewerkers. Op gebied van governance (RvT), HRM, ICT en communicatie (website en social media kanalen) is de fusie in het eerste kwartaal van 2016 afgerond. Formeel is de stichting Haags Milieucentrum, na het doorlopen van alle procedurele eisen en besluitvorming, onder andere over de bestemming van het vermogen van het Haags Milieucentrum aan DDH, eind 2016 geliquideerd.

In 2016 hebben we tevens de transitie ingezet van subsidieorganisatie naar projectgefinancierde organisatie. Dat vroeg om een professionaliseringsslag van het team, waarvoor in 2015 een goede basis was gelegd door het cultuur-/identiteit- en missie/visietraject dat we met het team hebben doorlopen en in 2016 hebben afgerond. In 2016 hebben we het projectmatig werken versterkt met ondersteunende tools (als tijdschrijven en projectbeheersingsdocumenten), structuren (inrichting organisatie als projectenorganisatie met projectteams in de lead voor het realiseren van zichtbare output en outcome in de stad) en werkprocessen. We hebben een organisatiehandboek ontwikkeld als instrument om onze praktijken te documenteren, het lerend vermogen van onze organisatie te vergroten en ons effectief aan te kunnen passen aan veranderingen in de omgeving. Ook hebben we de rapportages verbeterd om optimaal in control sturing te geven aan de organisatie. Dit alles heeft geleid tot effectievere inzet en betere resultaten.

» 5.2 Het team

In 2016 hebben 13 personen, het gehele of een deel van het jaar voor onze organisatie gewerkt en totaal bedroeg dat over het hele jaar bekeken 9,4 FTE.

In de loop van het jaar hebben we afscheid genomen van onze communicatiemedewerker Bob Molenaar. Zijn functie hebben we niet opnieuw ingevuld. Dat was niet nodig. Charlotte Bos is aangetrokken als projectleider Co-creatie en communicatiemedewerker die de twee andere communicatiemedewerkers Anouk Dehue en Rosalie Ruardy aanstuurt. Daarmee is het communicatieteam op sterkte.

Ook hebben we afscheid genomen van directie-assistente en financieel medewerker Sandra Pronk. Haar functie hebben we niet opnieuw ingevuld. Na de fusie met het HMC was sprake van overcapaciteit op het secretariaat / administratie. Met inzet van Germ van der Werf (externe kracht) voor de control en rapportages van DDH en Shalini Siwpersad (externe kracht) voor de control en rapportages van het Klimaatfonds is het team Bureau met Yvonne Bledoeg als office manager / financieel medewerker op sterkte.

Tot slot hebben we dit jaar vanwege zijn pensionering afscheid genomen van Geert van Poelgeest, projectleider Groen, Natuur en Water. Edwin Cornelissen is als zijn opvolger aangetreden.

Daarmee zag het DDH-team er eind 2016 als volgt uit:

Projecten:

- **Tom Golder** – Bewoners
- **Sandra Nap** – Ondernemers
- **Lennart van de Linde** – Energie, Warmte en Klimaat
- **Geert van Poelgeest** – Groen, Natuur en Water
- **Amber van der Lans** – Grondstoffen en Fair Trade
- **Charlotte Bos** – Co-creatie

Communicatie:

- **Anouk Dehue**
- **Rosalie Ruard**
- **Charlotte Bos** (deeltijd)

Bureau:

- **Yvonne Bledog**

Directie:

- **Heleen Weening**

» 5.3 Raad van Toezicht

Duurzaam Den Haag kent een Raad van Toezicht en een directeur-bestuurder.

De Raad van Toezicht bestaat uit:

- **Jan Schinkelshoek** (voorzitter, namens gemeente Den Haag),
- **René Dekeling**
- **Leo Freriks**
- **Willem Krzeszewski**
- **Akbal Mohamed**

De Raad van Toezicht houdt ook toezicht op het Klimaatfonds Den Haag. De Raad van Toezicht is in 2016 zes keer bijeengekomen (op 24/2, 5/4, 14/6, 30/8, 8/11 en 20/12). Op 15 maart vond de laatste vergadering van de RvT in de oude samenstelling (behorend bij DDH voor de fusie met het Haags Milieucentrum) plaats. In die vergadering zijn de jaarstukken van 2015 goed-

gekeurd, daarna zij de leden Herman Exalto, Wiebe de Haan en Leendert den Heijer afgetreden.

» 5.4 Duurzame bedrijfsvoering

Duurzaam Den Haag koopt voor al haar eigen evenementen lokaal, biologisch en zoveel mogelijk fair trade. Netwerkbijeenkomsten worden vegetarisch gecaterd. Boodschappen voor de wekelijkse personeelslunch worden gehaald bij Ekoplaza. Uitgangspunt voor reizen van de medewerkers is om met de fiets te reizen. Tenzij dat niet mogelijk is, dan volgt het OV. Duurzaam Den Haag doet aan afvalscheiding, brengt compost naar de compostbak in de tuin van Het Nutshuis, print zo min mogelijk documenten en gebruikt gerecycled papier.

Het kantoor van Stichting Duurzaam Den Haag bevindt zich in een energiezuinig gebouw: Het Nutshuis. Het Nutshuis is bezig om in alle kantoren ledverlichting aan te brengen. In alle vergaderzalen is inmiddels ledverlichting aanwezig. De Nutstuin is een groene oase in de stad met zonnepanelen, windmolens en een hemelwateropvang ten behoeve van de groene gevel van een naastgelegen betonnen parkeergarage. De vijver wordt aangevuld met water uit een bestaande bron en twee imkers verzorgen de bijenkasten in de tuin.

» 5.5 Financieel resultaat

Het jaar 2016 hebben we afgesloten met een licht positief resultaat van € 1802. Het positieve resultaat is gerealiseerd uit opdrachten. We zijn trots op dit resultaat. Omdat 2016 het eerste jaar was na de fusie met het Haags Milieucentrum en we het jaar ingingen met een forse acquisitieopgave (€380.000) die we gaandeweg het jaar

hebben gerealiseerd. De acquisitieopgave hebben we met name door opdrachten van de gemeente Den Haag gerealiseerd. In het streven naar het verbreden van de financiële basis van DDH (een van de speerpunten in 2016), constateren we dat we de basis hebben versterkt met onafhankelijke projectfinanciering naast de basissubsidie van de gemeente en daarmee de doelstelling - vergroten van de brede basis naar 25%-50% - hebben gerealiseerd. Aandachtspunt is echter dat we onze basis nog maar beperkt hebben verbreed met opdrachten van nieuwe opdrachtgevers. Daarmee willen we effectiever aan de slag in 2017. Er is al wel een begin gemaakt. We hebben een opdracht voor Staedion/BAM uitgevoerd om huurders te stimuleren energiezuinig te leven, we hebben samenwerking met het bedrijf SOFTS voorbereid om een groot energiesponsoringsproject uit te voeren en we hebben een groot VvE versnellersproject voorbereid met naast de gemeente Fonds 1818 en Rabobank. Dat krijgt een vervolg in 2017. Het positieve resultaat zal worden toegevoegd aan de overige reserves ten behoeve van het weerstandsvermogen, wat wij van belang vinden voor de continuïteit van een professionele organisatie die voortdurend in ontwikkeling is.

» 5.6 Vooruitblik 2017

In 2017 willen we door met de successen: onze activiteiten die bewoners, ondernemers en nieuwe doelgroepen (zoals huurders en mensen die nog weinig aan duurzaamheid doen) activeren om duurzaam aan de slag te gaan continueren en onze plek in de stad van 'trusted third party' en 'community leader' op gebied van duurzaam doen in Den Haag verder versterken om Den Haag nog duurzamer te maken. En in 2017 zetten we in op meer focus en massa en inzicht in en sturen op impact.

We zullen ons daarbij richten op drie thema's:

- Energie (besparen en schone energie,

met name warmte)

- Groen (voor verkoeling en waterberging in de stad)
- Grondstoffen (circulaire economie en huishoudelijk afval)

We willen daarbij opschalen naar de 'early majority', het peloton na de koplopers. En we willen de impact van onze activiteiten en van de initiatieven die we aanwakkeren concreet maken in termen van Haagse Krach (gemobiliseerde aantallen bewoners en ondernemers), CO2-reductie, vergroening/ontstening en toename circulaire stromen of vermindering restafval.

Onze hoofddoelstellingen voor 2017 zijn:

1. De wijk in: naar de mensen toe met aanbod/handelingsperspectief om duurzaam aan de slag te gaan op gebied van energie, groen en grondstoffen
2. Campagne, participatie en co-creatie: Haagse Krach zichtbaar maken en verder mobiliseren en laten doorwerken
3. Toekomstbestendig ondernemen: creëren van lokale groene waarde, business, circulaire stromen en werkgelegenheid

Dit doen we door het continueren van onze (doorontwikkelde) basisactiviteiten en kernprojecten als de Haagse Krach Karavaan in samenwerking met Hou van je Huis, Ondersteuning bewoners(warmte)initiatieven en Operatie Steenbreek en een aantal nieuwe projecten, zoals Haagse Krach Plekken (de volgende fase in de follow-up van de HK1000), De Haagse Campagne Afval 100-100-100, Energiesponsor, Monitor Haagse Duurzaamheid, Bewust Consumeren en de VvE versneller.

Naast de projecten zetten we in op het verder versterken van onze organisatie door:

1. DDH strategie 2017-2020 te ontwikkelen,
2. permanente stakeholderdialoog te organiseren,
3. flexibele schil om kleine kernformatie te ontwikkelen, en
4. onze onafhankelijke positie verder te versterken.

5.7 Samengevatte begroting

BATEN (in €)	
Basisbijdrage Gemeente Den Haag	480.000
Nationale Postcode Loterij	46.800
Projectsubsidies en bijdragen	532.000
Overige baten	121.290
Totaal baten	1.180.090

LASTEN (in €)	
Personeelskosten	661.000
Huisvestingskosten	44.800
Organisatiekosten	91.150
Kosten activiteiten	375.850
Financieringsresultaat	500
Totaal lasten	1.173.300
RESULTAAT	6.790

Stichting Duurzaam Den Haag

ADRES	Riviermark 5 2501 CP Den Haag
TELEFOON	070 364 30 70
E-MAIL	info@duurzaamdenhaag.nl
WEBSITE	www.duurzaamdenhaag.nl